

Nr 136.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående viss
hjälpverksamhet för utlandssvenskar och flyktingar;
given Drottningholms slott den 17 februari 1950.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att huvuddelen av den av utlandssvenskarnas förening bedrivna hjälpverksamheten skall överflyttas på arbetsförmedlingsorganen. Dessa föreslås också övertaga den hjälpverksamhet, som bedrivs av länsstyrelserna enligt 1918 års förordning om vad iakttagas bör med avseende å nödställda svenska medborgare, vilka från utländsk ort överlämnas till hemlandet. Utlandssvenskarnas förening avses fortfarande utöva viss kuratorsverksamhet för återvända utlandssvenskar samt tills vidare handha paketsändningar till svenskar i utlandet.

Statens flyktingsnämnd föreslås upphöra. Nämndens återstående uppgifter överflyttas på arbetsmarknadsstyrelsen och socialstyrelsen. Arbetslöshetshjälp föreslås kunna utgå till alla utlänningar efter viss tids vistelse i Sverige. Rätt att erhålla mödrahjälp föreslås tillkomma i Sverige bosatta utländska kvinnor på samma villkor som gälla för svenska medborgare.

Anslag äskas till viss hjälpverksamhet för utlandssvenskar och flyktingar.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms
slott den 17 februari 1950.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, utrikes-, finans- och inrikesdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller.

Vid anmälan av propositionen 1949:146 angående anslag för budgetåret 1949/50 till hjälpverksamhet för utlandssvenskar och flyktingar erinrade jag inledningsvis bl. a., att 1948 års riksdag (statsutsk. utl. nr 5, punkt 53, riksdagens skr. nr 5) anhållit om utredning av frågan om överförande snarast möjligt av den av utlandssvenskarnas förening bedrivna understödsverksamheten till annat organ. Vidare hade riksdagen förutsatt, att de skäl, som talade för upphörande av statens flyktingsnämnds verksamhet, skulle komma under beaktande i samband med nämnda utredning. Med anledning härav hade utredning ägt rum genom särskilda utredningsmän¹ — 1948 års kommitté för utlandssvenskar och flyktingar — vilka den 22 februari 1949 avlämnat betänkande med förslag angående den sociala omvårdnaden om utlandssvenskar och utlänningar (stencilerat). Betänkandet hade varit föremål för remissbehandling. Då härvid kort remisstid utsatts, hade i flera yttranden anförts, att de i betänkandet framlagda förslagen icke hunnit prövas med den grundlighet, som varit önskvärd. Ej heller inom socialdepartementet hade tiden medgivit en ingående granskning av förslagen. På grund härav ansågos kommitténs förslag endast i vissa delar böra föreläggas riksdagen i nämnda sammanhang.

I propositionen lämnades därefter endast en kortfattad översikt av betänkandets innehåll. Jag framhöll vidare min avsikt att föreslå Kungl. Maj:t, att proposition angående hjälpverksamhetens ordnande på längre sikt skulle föreläggas 1950 års riksdag. I årets statsverksproposition, V ht., s. 146—147, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1950/51 beräkna till bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m. ett förslagsanslag av 1 550 000 kronor och till bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar m. m. ett förslagsanslag av 450 000 kronor.

¹ Utredningsmännen voro ordföranden i statens utlänningskommission, byråchefen N. P. Hagelin, ledamoten av riksdagens andra kammare, direktören J. H. Hjalmarson, ordföranden i svenska träindustriarbetareförbundet K. Larsson och direktören i svenska socialvårdsförbundet E. C. A. Wahlberg.

I det följande torde hjälpverksamheten för utlandssvenskar och flyktingar m. fl. få upptagas till förnyad behandling.

Till en början torde få nämnas, att jag vid utverkande av Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla förenämnda utredningsmän framhöll bl. a. att frågan om överförande snarast möjligt av den av utlandssvenskarnas förening bedrivna understödsverksamheten till annat organ borde upptagas till prövning samt att därvid de skäl, som talade för upphörande av statens flyktingsnämnds verksamhet, och möjligheterna av att överflytta arbetsuppgifterna till kommunala organ eller permanenta statliga myndigheter beaktades. Å andra sidan borde övervägas, huruvida behovet av en elastisk organisation för den fortsatta avvecklingen samt beredskapshänsyn borde föranleda att flyktingsnämnden bibehölls ytterligare någon tid. Härvid kunde tänkas, att nämnden eventuellt med ändrad sammansättning övertog även sådan verksamhet beträffande utlandssvenskar och estlandssvenskar, som ansågs böra fortfara. I den mån förutsättningar härför befunnos föreligga borde också upptagas frågan om avveckling av sådan särskild flyktingverksamhet, som handhaves av arbetsmarknadsstyrelsen, medicinalstyrelsen och socialstyrelsen.

Vid remissbehandlingen av kommittéförslaget ha yttranden över detsamma avgivits av socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen — som därjämte överlämnat yttranden av arbetsnämnden i Stockholms stad och länsarbetsnämnden i Norrbottens län — statskontoret, överstyrelsen för yrkesutbildning, medicinalstyrelsen, civildödsstyrelsen, statspolisintendenten, statens utlänningskommission, statens flyktingsnämnd, kommittén för estlandssvenskarna, understödsnämnden för rysslandssvenskar, överståthållarämbetet — som tillika överlämnat yttranden av fattigvårdsdirektören och polismästaren i Stockholm — länsstyrelserna i Stockholms, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, svenska socialvårdsförbundet, utlandssvenskarnas förening, riksföreningen för svenskhetsens bevarande i utlandet, landsorganisationen i Sverige, svenska arbetsgivareföreningen samt tjänstemännens centralorganisation. I anledning av betänkandet har även styrelsen för rysslandssvenskarnas förening inkommit med en skrift.

De myndigheter och organisationer, som på grund av den korta remisstiden förklarar sig icke ha hunnit pröva betänkandet med önskvärd grundlighet, ha sedermera erbjudits att avge förnyat yttrande. Något sådant yttrande har icke avgivits.

Hjälpsverksamheten för utlandssvenskar.

Nuvarande verksamhet.

Understöd till vissa från utlandet återvändande svenskar lämnas av länsstyrelserna enligt förordningen den 14 juni 1918 (nr 456, ändr. 86/1931) om vad iakttagas bör med avseende å nödställda svenska medborgare, vilka från

utländsk ort överlämnas till hemlandet. Till ett antal i utlandet bosatta svenskar och svenskfödda utgå av Kungl. Maj:t bestämda månatliga understöd. Genom utlandssvenskarnas förening bedrivs väsentligen med statsmedel en omfattande verksamhet för hjälp åt utlandssvenskar i Sverige och utlandet. För en kategori utlandssvenskar nämligen de s. k. rysslandssvenskarna bedrivs en särskild statlig hjälpverksamhet. Slutligen lämnas stöd åt utlandssvenskar i viss omfattning av enskilda organisationer, t. ex. riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. I det följande torde få lämnas en huvudsakligen på kommittébetänkandet byggd redogörelse för ifrågavarande hjälpverksamhet. För hjälpen åt rysslandssvenskarna redogöres dock först i samband med återgivandet av kommitténs förslag.

Länsstyrelsernas verksamhet enligt 1918 års förordning.

I 61 § 4 mom. lagen om fattigvård säges, att angående fattigvård åt svensk medborgare, som av myndighet i utlandet överlämnats till myndighet i svensk gränsort, är särskilt stadgat.

Enligt förenämnda förordning den 14 juni 1918, vilken ersatte en förordning av år 1871, skall svensk medborgare, som av svensk myndighet i utlandet eller utländsk myndighet överlämnas till svensk myndighet i gränsort, om han är nödställd omhändertagas av länsstyrelsen eller polismyndigheten i gränsorten. Han skall därefter snarast av vederbörande myndighet sändas till det fattigvårdssamhälle, där han äger hemortsrätt, eller, om han är arbetsför, till det samhälle, där han senast varit boende eller eljest kan antagas lättast kunna försörja sig. Om han till följd av sjukdom eller av annan anledning är i behov av omedelbar vård, skall länsstyrelsen resp. polismyndigheten föranstalta om att han genom fattigvårdsstyrelsen på platsen erhåller erforderlig vård. Kostnaderna för resa samt för lämnat understöd under en tid av högst 30 dagar bestridas av statsmedel från förslagsanslaget till fattigvård och barnavård enligt den nordiska fattigvårdskonventionen m. m. Kommittén har inhämtat uppgifter från vissa länsstyrelser rörande den omfattning, vari 1918 års förordning tillämpats. Länsstyrelserna i Stockholms, Gotlands och Västerbottens län ha härvid uppgivit, att de icke behövt tillämpa förordningen. Länsstyrelsen i Blekinge län har endast tillämpat densamma i enstaka fall. Av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ha under åren 1946—1948 29 personer behandlats enligt förordningen. Någon nödställd svensk medborgare har på senare år icke behövt omhändertagas direkt av länsstyrelsen i Värmlands län, men landsfiskalen i Charlottenbergs distrikt redovisar för år 1948 22 fall, då svenska medborgare erhållit bistånd enligt förordningen. Länsstyrelsen i Norrbottens län har haft ca 10 fall om året. I Malmöhus län äro förhållandena andra; antalet personer, som under år 1948 blevo föremål för länsstyrelsens åtgärd enligt förordningen, uppgick till 154, av vilka dock endast 71 voro i egentlig mening överlämnade från utländsk ort.

Av Kungl. Maj:t beviljade månadsunderstöd.

Sådana understöd beviljas i allmänhet för ett år i taget till namngivna svenskar i utlandet och utgå f. n. i omkring 60 fall. Understöden ha icke fattigvårds karaktär. Kostnaderna, vilka f. n. uppgå till ca 140 000 kronor för år, bestridas från förslagsanslaget till fattigvård och barnavård enligt den nordiska fattigvårdskonventionen m. m.

Utlandssvenskarnas förenings verksamhet.

Utlandssvenskarnas förening bildades 1938. Ordföranden i föreningens styrelse förordnas av Kungl. Maj:t. Antalet medlemmar var vid 1950 års början ca 5 900, varav ca 3 700 bosatta i utlandet. Föreningen har sedan tillkomsten åtnjutit bidrag av staten till sin ordinarie administration. Bidraget utgick till en början av lotterimedel men har fr. o. m. budgetåret 1943/44 utgått av anslagsmedel med 30 000 kronor för budgetår.

I samband med krigsutbrottet 1939 bedrev föreningen en omfattande, av statsmedel och insamlade medel bekostad hjälpverksamhet bland hemvändande utlandssvenskar. Hjälpverksamheten fortgick i begränsad omfattning under de följande åren och tog ånyo större proportioner när antalet hemvändande utlandssvenskar under de senare krigsåren ökades. Med anledning av en av föreningen gjord framställning om effektivare men samtidigt mera kostnadskrävande åtgärder för omhändertagande av utlandssvenskar fastställde 1945 års riksdag (prop. nr 306, statsutsk. utl. nr 206, rd. skr. nr 452) grunderna för den av föreningen med statsmedel bedrivna hjälpverksamheten. Dessa grunder gälla i vissa delar fortfarande. Hjälpverksamheten har dock under de senaste budgetåren inskränkts i olika hänseenden.

Understöd från föreningen lämnas efter behovsprövning och i princip i form av lån med återbetalningsskyldighet. Krav på återbetalning ha dock ställts endast beträffande de under punkterna 2 och 3 i det följande omnämnda lånen.

Föreningens hjälpverksamhet omfattar följande grenar.

1. Omhändertagande vid ankomsten och den närmaste tiden därefter. Den första hjälpen avser att täcka kostnaderna för uppehälle under tiden intill dess att vederbörande utlandssvensk erhåller arbetsanställning eller på annat sätt vinner sin försörjning. Hjälp ges dock även åt icke arbetsföra personer. I de 1945 antagna grunderna för verksamheten föreskrevs icke någon maximitid för hjälpen. Genom beslut av 1948 års riksdag begränsades tiden till 12 månader efter ankomsten till Sverige. Efter utgången av denna tid kvarstående hjälpfall skulle överföras till de kommunala socialvårdsorganen. Fr. o. m. ingången av innevarande budgetår har tiden förkortats ytterligare. Föreningen äger sålunda f. n. som regel lämna hjälp intill högst 90 dagar efter ankomsten till Sverige men kan, om särskilda skäl därtill äro, utsträcka tiden till högst 180 dagar.

2. Lån till komplettering av klädesutrustning, inköp av möbler, arbetsredskap o. d. Lånen äro räntefria. Antalet utlämnade lån av detta slag utgjorde den 1 januari 1950 388 å tillhopa ca 212 700 kronor. varå amorteringar verkställdes med ca 61 000 kronor.

3. Rörelselån. Lånen äro avsedda för utlandssvenskar, som äro arbetsföra men på grund av ålder eller annan anledning icke utan svårighet kunna erhålla arbetsanställning utan lämpligast kunna vinna sin utkomst genom att börja egen rörelse. Syftet med låneverksamheten är att öppna en möjlighet till erhållande av lån för utlandssvenskar, som ej ha sådana personliga förbindelser i hemlandet, att de kunna få lån mot borgen. Rörelselånen voro tidigare räntefria. De utgingo med ett högsta belopp av 10 000 kronor och avsågo endast rörelse i vederbörandes tidigare yrke. I enlighet med ett av 1948 års kommitté för utlandssvenskar och flyktingar framlagt förslag, som upptogs i propositionen 1949: 146, åsättas nya lån fr. o. m. innevarande budgetår gängse bankränta samtidigt som maximibeloppet höjts till 15 000 kronor för att täcka kostnaderna för låntagarens uppehälle intill dess att rörelsen kan ge honom hans försörjning; för sistnämnda ändamål lämnade föreningen förut särskilt månadsunderstöd vid sidan av rörelselånet. Bestämelsen att rörelse måste falla inom låntagarens tidigare yrke har upphävts fr. o. m. innevarande budgetår.

Den 1 januari 1950 utgjorde antalet utlämnade rörelselån 65 å ett sammanlagt beviljat belopp av 299 600 kronor. Av detta belopp ha tillhopa 50 700 kronor amorterats.

4. Hjälp-sändningar av livsmedel, medicin m. m. till svenskar i utlandet. Denna verksamhet upptogs under krigsåren som en följd av varubristen. Mottagarna ha i vissa fall betalat för paketen i vederbörande lands mynt, ehuru avsaknad av clearingmöjligheter gjort att dylika tillgodohavanden ofta ej kunnat av föreningen hemtagas utan ställts till förfogande t. ex. för välgörande ändamål genom vederbörande svenska församling. Största delen av sändningarna har emellertid kommit mindre bemedlade svenskar till godo och lämnats utan kostnad för vederbörande. I vissa fall ha även i Sverige bosatta anhöriga inbetalat kostnaderna för paket, som därefter genom föreningen översänts till angiven adressat.

De av 1945 års riksdag fastställda grunderna för hjälpverksamheten avsågo endast svenska medborgare. Till Sverige återkommande svenskfödda kvinnor, vilka förlorat sitt svenska medborgarskap, jämte dessas minderåriga barn ansågos böra omhändertagas av de statliga flyktingmyndigheterna intill dess att de eventuellt återvunno svenskt medborgarskap. Hjälpverksamheten för denna kategori utövades emellertid också den av utlandssvenskarnas förening, ehuru enligt direktiv från flyktingmyndigheterna och med anlitande av medel, som dessa ställde till förfogande. Fr. o. m. budgetåret 1948/49 ha emellertid svenskfödda utländska medborgare jämställts med svenska medborgare, och hjälpen åt båda grupperna ombesörjes således numera av föreningen enligt samma regler. Rörelselån lämnas dock endast svenska medborgare.

Prövning av ansökningar om rörelselån samt viktigare ärenden i övrigt angående hjälpverksamheten handläggas av en inom föreningens styrelse utsedd delegation, vari även ingå en representant för vardera socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen.

Antalet till Sverige nyanlända personer, som erhållit hjälp av föreningen, belyses i följande uppställning. I denna ha även medtagits uppgifter om utomlands boende personer, som i form av livsmedelspaket m. m. fått hjälp av föreningen.

	Budgetår 1944/45	1945/46	1946/47	1947/48	1948/49	S:a
Till Sverige nyanlända personer						
vuxna	97	612	509	365	115	3 908
barn	216	785	617	432	160	
I utlandet hjälpta personer	3 188	1 897	3 048	4 065	3 856	16 054

Föreningen har redovisat de sammanlagda kostnaderna för hjälpverksamheten i Sverige och utlandet ävensom för därmed sammanhängande administration, vilken bekostas av statsmedel, i följande uppställning. Till föreningen gjorda inbetalningar och gåvor för sådan hjälpverksamhet inlevereras till statsverket; de belopp, som på denna väg återgått till staten, ha även angivits.

Budgetår	Bruttokostnad	Belopp att inleverera till statsverket	Nettokostnad för statsverket
1944/45	713 632	413 494	300 138
1945/46	1 539 257	30 525	1 508 732
1946/47	1 413 494	79 846	1 333 648
1947/48	1 186 562	35 228	1 151 334
1948/49	839 473	21 506	817 967
Summa	5 692 418	580 599	5 111 819

Kommittéförslaget.

Motiv för särskilda hjälpåtgärder. Kommittén har till en början anført, att det torde vara signifikativt för hemvändande utlandssvenskar i allmänhet att de söka så långt möjligt utan att påkalla det allmännas hjälp skapa sig nya existensbetingelser i hemlandet. Det måste också anses fullt naturligt och helt i överensstämmelse med den allmänna socialpolitiken, att det i första hand är den återvändande utlandssvenskens egen angelägenhet att med utnyttjande av de av honom disponerade resurserna söka ordna för sin fortsatta utkomst här i landet. Endast i den mån dessa resurser bedömas otillräckliga, bör bistånd från det allmännas sida kunna tänkas.

Erfarenheterna sedan långt tillbaka i tiden visa, fortsätter kommittén, att utblottade hemvändande utlandssvenskars problem ur socialvårdssynpunkt kunna kräva särskild uppmärksamhet. Kommittén hänvisar till bestämmelserna i 1871 och 1918 års förenämnda förordningar om understöd åt svenska medborgare, som i nödställd belägenhet av myndighet avlämnas å

svensk gränsort. Efter tillkomsten av 1918 års förordning kommo förhållandena — i högre grad än som antogs vid dess utarbetande — att utvecklas i sådan riktning, att tid efter annan även utlandssvenskar, som på egen hand återvänt, ankommo i utblottat tillstånd och voro i stort behov av hjälp. Speciella aktioner igångsattes, då hjälpbehovet bland dylika hemvändande utlandssvenskar var särskilt markant, t. ex. vid rysslandssvenskarnas ankomst omkring 1920 och vid rysk-finska krigets utbrott 1939. Även om man vid dylika aktioner ansett sig böra taga sig an vederbörande mera ingående än vad 1918 års förordning hade kunnat medgiva, om förordningen varit tillämplig på dessa klientel, torde just avsaknaden av varje möjlighet från det allmännas sida att redan vid ankomsten träda hjälpende emellan under icke improviserade former ha bidragit till att man i dylika fall avlägsnat sig från den ordinarie socialvårdens normer och praxis. Det nyss anförda liksom även erfarenheten att enstaka utlandssvenskars hjälpbehov kan vara väl så stort som mera kollektivt anläggandes, anser kommittén tala för att i princip hjälp av statsmedel bör kunna tillförsäkras nyanlända utblottade utlandssvenskar, oavsett under vilka förhållanden de ankommit till landet. Den särbehandling och förmånsställning, som sålunda kan anses motiverad beträffande utlandssvenskar, bör dock i princip givas en bestämd tidsbegränsning och endast omfatta själva ankomsten och den omedelbara tiden därefter. Kommittén har fortsatt:

När kommittén anser sig böra förorda en gynnsammare behandling av utlandssvenskarna under den första vistelsetiden än vad som kan vinnas stöd för i de ordinarie föreskrifterna beträffande socialvården, grundar kommittén sin uppfattning på det förhållandet, att den nyanlände utblottade utlandssvensken i fråga om främst klädes- och bohagsutrustning ej ens torde nå upp till den miniminivå, som t. o. m. den hemmasvensk, som nödgas söka samhällets hjälp på grund av t. ex. iråkad arbetslöshet eller sjukdom, befinner sig på. Den hjälp till självhjälp, som samhället sålunda bör ställa i utsikt för de utblottade utlandssvenskarna, skall alltså syfta till att reellt sett ge utlandssvensken samma utgångsläge som hemmasvensken. Kommittén anser icke att härvid speciell hänsyn kan tagas till vederbörande utlandssvenskars tidigare levnadsförhållanden och vanor, utan biståndet bör utgöra en minimihjälp, lika för alla, då de utblottade anlända till Sverige.

Mottagningshjälp, starthjälp m. m. Kommittén har i fråga om hjälpverksamhetens avgränsning ur medborgarskapssynpunkt föreslagit, att de speciella hjälpåtgärderna för utlandssvenskar skola avse icke blott svenska medborgare utan även förutvarande i Sverige födda svenska medborgare. Härom har kommittén anfört i huvudsak följande.

Olikheterna mellan könen i fråga om mistandet av medborgarskap vid giftermål anser kommittén icke motivera en uppspaltning av hjälpen till utlandssvenskarna enligt normer grundade på en applicering av medborgarskapslagen. Om en hjälpbehövande familj utgöres av mannen — svenskfödd och svensk medborgare — och hans ursprungligen utländska hustru och deras barn eller en utländsk medborgare och hans svenskfödda hustru — vilken senare genom giftermålet och bosättningen i utlandet förlorat sitt svenska medborgarskap — jämte deras barn, bör detta icke vara orsak till skiljaktig be-

handling i förevarande avseende. Vad beträffar den fortsatta hjälp, som kan komma att utgå av det allmänna, exempelvis i form av folkpension, torde det dock icke kunna undvikas, att nämnda utlandssvenskar, som förlorat sitt svenska medborgarskap — liksom deras familjemedlemmar — måste behandlas såsom utlänningar.

Kommittén berör även frågan om någon minimitid för vederbörandes utlandsvistelse bör uppställas som villkor för hjälpens erhållande. Kommittén anser sig emellertid icke böra föreslå någon bestämd kvalificeringstid. Det bör i stället ankomma på vederbörande hjälporgan att vid sin prövning taga hänsyn även till tiden för utlandsvistelsen.

Rörande hjälpverksamhetens organisation har kommittén anfört, att till Sverige anländande utlandssvenskars hjälpbehov böra jämföras, vare sig vederbörande själv lyckats taga sig hit eller överlämnats av myndighet i utlandet. Samma organ bör således betjäna den utblottade utlandssvensken oavsett hur han kommit till riket. Med denna allmängiltiga utformning av hjälpverksamheten bör det åvila officiella myndigheter och icke en enskild förening att utföra ifrågavarande åligganden. Kommittén har nämligen icke ansett det riktigt, att personer, som äro berättigade att söka viss hjälp av statsmedel, skola obligatoriskt vara hänvisade till en enskild förening för utbekommande av hjälpen. Kommittén anser det ej heller lyckligt, att alternativa möjligheter givas för vederbörande att erhålla hjälp antingen genom myndighet eller genom föreningen. Kommittén föreslår därför, att handhavandet av den speciella hjälpen för utlandssvenskar i första hand skall ankomma på länsstyrelserna med utnyttjande av vederbörande lokala polismyndigheter. 1918 års förordning föreslås sålunda omarbetad och utvidgad till att gälla även utlandssvenskar, som utan förmedling av myndighet ankommit till Sverige.

Kommittén förutsätter, att utlandssvenskarnas förening även efter genomförande av detta förslag får en betydelsefull roll som kuratorsorgan för de personer, som hänvända sig dit. Exempelvis kan föreningen, i de fall den har kontakt med utlandssvenskar redan före deras ankomst till landet, i god tid underrätta myndigheterna och biträda vid planläggandet av mottagningshjälp.

I fråga om den speciella hjälpens omfattning har kommittén anfört, att den genom länsstyrelserna utgående första hjälpen, mottagningshjälp, bör omfatta såväl uppehälle som komplettering av den personliga klädesutrustningen ävensom visst mindre kontantbidrag för personliga utgifter. I många fall kan hjälpen slutligt behöva utgöras även av resekostnaderna till den ort, där vederbörande skall bosätta sig, jämte ett visst belopp till underhåll under resan.

Vad angår de närmare riktlinjerna för hjälpverksamheten har kommittén skilt på tre grupper, nämligen arbetsföra, arbetsoförmögna och partiellt arbetsföra personer.

Beträffande arbetsföra utlandssvenskar bör det enligt kommitténs uppfattning ankomma på länsstyrelserna att snarast sätta dem i förbindelse med

arbetsförmedlingsorganen, vilka därefter i samband med att anställning anskaffas skulle kunna lämna den starthjälp som i det speciella fallet kan vara erforderlig. Förutom hjälp med resan samt bidrag till uppehälle under denna för sig och den övriga familjen behöver den arbetsplacerade i sådant avseende vanligen viss arbetsklädesutrustning, kontanthjälp till hyres- och hushållsutgifter intill första avlöningstillfället samt, i den mån omöblerad bostad erhålles, hjälp till bohagsutrustning.

Då det gäller de arbetsoförmögna, som i regel äro berättigade till obligatorisk fattigvård, bör länsstyrelsen ordna med att vederbörande kommunala socialvårdsmyndigheter omhändertaga dem. För dessa personer skola alltså enligt förslaget gällande socialvårdsbestämmelser snarast tillämpas.

Kommittén erinrar, att de partiellt arbetsföra icke ha någon rätt att erhålla obligatorisk fattigvård. Visserligen torde det kunna förutsättas, att många kommuner skola visa villighet att lämna dem frivillig fattigvård, men med säkerhet kan detta icke påräknas i samtliga fall. Även de partiellt arbetsföra böra därför utan dröjsmål sättas i förbindelse med arbetsförmedlingsorganen. De åtgärder, som stå till förfogande för att underlätta partiellt arbetsföras inpassning i arbetslivet, böra komma även utlandssvenskarna till del. Skulle det i något fall inträffa, att en utlandssvensk icke enligt gällande föreskrifter kan få understöd för fullföljande av lämplig omskolning, föreslås att arbetsmarknadsstyrelsen skall kunna lämna bistånd med anlitande av ett särskilt mindre anslag för ändamålet.

Kommittén anser, att länsstyrelserna böra få möjlighet att, obundna av mera detaljerade föreskrifter, i varje särskilt fall pröva, huruvida hjälp skall utgå eller ej; det bör även stå länsstyrelserna fritt att själva organisera omhändertagandet på lämpligaste sätt. Av länsstyrelse beviljad hjälp skall enligt förslaget icke ha fattigvårdskaraktär och därför ej förknippas med återbetalningsskyldighet. Starthjälp bör däremot lämnas som lån, dock att rese-, flyttnings- och fraktkostnader böra utgå utan återbetalningsskyldighet. Mottagningshjälp bör kunna utgå under högst 90 dagar från ankomstdagen. Starthjälpen bör dock icke tidsbegränsas i annan mån än att hjälpen anknytes till den första arbetsanställningen.

Enligt förslaget bör, främst av psykologiska skäl, arbetsförmedlingsverksamheten för utlandssvenskar vid varje huvudkontor inom arbetsförmedlingen utgöra ett särskilt uppdrag för någon lämplig special-expedition.

Rörelselån. Den låneverksamhet, som utlandssvenskarnas förening bedriver med statsmedel i syfte att stödja sådana utlandssvenskar vilka icke kunnat erhålla anställning men anses ha möjlighet att försörja sig genom att börja egen rörelse, anser kommittén mycket lofvärd. Kommittén finner detta avsteg från principen att utlandssvenskarna efter kortare tids vistelse i landet icke skola intaga någon särställning motiverat på den grund att möjligheterna att erhålla lån och borgensmän vanligen fordra kontakter och förbindelser,

som en nyanländ utlandssvensk troligen ej besitter och icke förrän efter en relativt lång tids vistelse i landet torde kunna förskaffa sig. Med hänsyn till rådande restriktiva praxis i fråga om utlännings rätt att idka handel eller annat näringsyrke föreslås dock, att rörelselänen förbehållas dem, som alltjämt äro svenska medborgare.

Handhavandet av låneverksamheten bör enligt kommitténs mening uppdragas åt en mera allsidigt sammansatt nämnd än den delegation inom utlandssvenskarnas förenings styrelse, som nu ombesörjer denna hjälpform. Såväl låneverksamheten som vissa andra hjälpformer böra enligt kommitténs mening utövas centralt. På grund av dessa hjälpformers speciella karaktär böra de icke omhänderhas av ordinarie organ utan av en särskild nämnd. Till denna skulle alltså hänföras all statlig hjälpverksamhet för utlandssvenskar och utlänningar, som icke utövas av de vanliga myndigheterna. Efter viss komplettering av den nuvarande flyktingsnämnden synes denna enligt kommitténs uppfattning väl lämpad för ifrågavarande uppgift.

Avskrivning av vissa tidigare beviljade lån. I detta sammanhang bör omnämnas ett av kommittén framlagt förslag i fråga om tidigare lämnade lån. Kommittén anför i denna del i huvudsak följande.

När utlandssvenskarnas förening år 1945 fick i uppgift att lämna hjälp i större omfattning, anförde föredragande statsrådet, att hjälpen skulle utgå såsom lån. Kungl. Maj:t borde dock äga möjlighet att, när särskilda skäl därtill föreläge, såsom dödsfall, långvarig sjukdom eller nödläge till följd av långvarig oförvållad arbetslöshet, helt eller delvis eftergiva statens rätt med avseende å sådant lån. Någon dylik avskrivning torde enligt vad kommittén inhämtat ej ha ägt rum. I praktiken torde denna återbetalningskyldighet betraktas som formell av läntagarna själva. Deras möjligheter att verkställa återbetalning synas för övrigt vara ringa. Endast rörelselänen torde framstå som lån i egentlig mening, och å dessa verkställas regelbundet amorteringar. Enligt kommitténs uppfattning bör det övervägas, om icke fordringarna beträffande andra lån än rörelselänen skulle kunna avskrivas.

Hjälpåtgärder för svenskar i utlandet. Kommittén har anfört, att utlandssvenskarnas förening vid fördelningen av sina hjälpsändningar även anlitat de svenska beskickningarna och konsulaten. Då understöd till utomlands boende svenskar i vissa fall lämnas direkt av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande beskickning eller konsulat, ha dessa — framhåller kommittén — alltså att i Sverige söka kontakt med två skilda instanser i fråga om hjälp av statsmedel till svenskar i utlandet. Även om en samordning synes medföra vissa fördelar, har kommittén emellertid ansett tidpunkten ännu icke lämplig för några mera genomgripande förändringar på detta område.

Beträffande den hjälp i form av gävpaket, läkemedel m. m., som utlandssvenskarnas förening nu ombesörjer, har kommittén anfört följande.

Vid de överläggningar, som ägt rum med utlandssvenskarnas förening, har man från föreningens sida framhållit, att även om efterfrågan på dylika hjälpsändningar kommer att successivt minska allteftersom försörjningssituationen förbättras i världen, torde man dock ha att räkna med att visst

behov av dylik hjälp alltid kommer att förefinnas bland svenskar ute i världen. Föreningen är för sin del beredd att fortsätta verksamheten, om visst statsunderstöd garanteras. Att enbart driva verksamheten på enskilda medel anser föreningen icke möjligt, helst som betalningen delvis inflyter i sådana valutor, som föreningen ej kan tillgodogöra sig.

Kommittén, som säger sig icke ha satt som sin uppgift att inskränka sådan verksamhet, av vilken ett konstaterat behov föreligger, har föreslagit i stort sett ett bibehållande av nuvarande ordning. Dock föreslår kommittén, att det i det föregående föreslagna organet för låneärenden även får i uppdrag att följa utvecklingen av frågan rörande hjälp till utomlands boende svenskar och svenskfödda och i fortsättningen, efter vederbörlig prövning av utlandssvenskarnas förenings framställningar, förmedla de statsmedel, som bedömas böra utgå till dylik paketsändningsverksamhet.

Slutligen uttalar kommittén i detta sammanhang, att i framtiden måhända finnes större anledning än nu att i stället för att bevilja understöd på utländsk botten föranstalta om vederbörandes mottagande i hemlandet.

Hjälpverksamheten för rysslandssvenskar. Alltsedan 1920 har staten i olika former lämnat hjälp till svenskar, som genom omstörtningen i Ryssland och därmed sammanhängande händelser drabbats av förluster och återvänt till Sverige. 1934 års riksdag anvisade 2 miljoner kronor till en fond för hjälp åt rysslandssvenskar, varefter Kungl. Maj:t samma år tillsatte den alltjämt fungerande understödsnämnden för rysslandssvenskar. Riksdagen fastslog vid detta tillfälle, att den icke ansåg staten skyldig ersätta rysslandssvenskarna för lidna förluster, varför hjälp skulle utgå uteslutande efter behovsprincipen. Riksdagen förutsatte vidare, att Kungl. Maj:t i sinom tid skulle vidtaga åtgärder för en successiv minskning av fonden. Fr. o. m. budgetåret 1936/37 har vidare anvisats ett årligt anslag till förstärkning av fondens avkastning, vilket anslag f. n. uppgår till 70 000 kronor. Antalet hos understödsnämnden registrerade rysslandssvenskar utgjorde den 1 augusti 1949 168 huvudmän, representerande 229 familjemedlemmar. Av dessa erhöles 104 huvudmän, representerande 139 familjemedlemmar, månadsunderstöd.

Kommittén anför, att denna understödsform med nuvarande tillämpningsnormer beräknas kunna bestå ytterligare ett par decennier. Kommittén anser sig icke kunna föreslå, att den enligt nuvarande direktiv bedrivna hjälpverksamheten uppdrages åt den av kommittén föreslagna nämnden för utlandssvenskar och flyktingar. Såsom skäl härför åberopas, att nämnden i sådant fall för en del av sitt klientel skulle få tillämpa betydligt gynnsammare regler än för övriga. Då avsevärd tid nu förflutit från hjälpverksamhetens uppkomst, föreslår kommittén emellertid, att hjälpbehovet definitivt fixeras så att understöd i fortsättningen endast lämnas åt de personer, som f. n. inneha månadsunderstöd, medan nya hjälpfall icke vidare skulle tillkomma. Den fortsatta verksamheten, som endast skulle innefatta utbetalningar efter en fastställd plan, borde därvid kunna uppdragas åt statskontoret. Om möjlig-

het till viss social bedömning anses böra bibehållas, vill kommittén emellertid icke motsätta sig att verksamheten efter mera begränsade och preciserade direktiv sammanföres med arbetsuppgifterna för den av kommittén föreslagna nämnden för utlandssvenskar och flyktingar.

Yttranden.

De av kommittén åberopade motiven för särskilda hjälpåtgärder för utlandssvenskar ha i flertalet yttranden lämnats utan erinran. *Socialstyrelsen* förklarar sig dela kommitténs mening, att sådan hjälpverksamhet och omvårdnad, varav konstaterade behov föreligga, icke bör inskränkas utan organiseras i fastare former och göras effektivare än hittills. *Utlandssvenskarnas förening* anför bl. a., att statsmakterna i regel visat god förståelse för utlandssvenskarna, vilka däremot på andra håll ofta ansett sig sakna nödig förståelse. Om på dessa håll kommitténs positiva inställning skulle kunna bidra till en vidgad och förstående syn på utlandssvenskarna, skulle detta med största tillfredsställelse hälsas av såväl dem som av föreningen. Även *riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet* betonar den förståelse för utlandssvenskarnas problem och psykologiska situation, som kommit till uttryck i betänkandet. Riksföreningen understryker den av kommittén uttalade grundprincipen, att till Sverige nyanlända utlandssvenskar genom stödåtgärder, främst av karaktären hjälp till självhjälp, under den första och svåraste tiden skola förhjälpas till en beträffande utkomst- och arbetsmöjligheter med hemmasvenskarna något så när likställd position.

I några yttranden har kritik riktats mot kommitténs förslag om särskilda hjälpåtgärder. Sålunda anför *arbetsmarknadsstyrelsen* bl. a. följande.

Mot förslaget om samhällelig hjälp till utlandssvenskar utöver ordinarie socialvårdshjälp kunna starka principiella erinringar resas. Att enbart den egenskapen att vederbörande är utlandssvensk — ett ganska svävande begrepp — skall predestinera honom till en förmånsställning ur socialvårdssynpunkt, är i och för sig föga tilltalande. De av kommittén anförda motiven äro också ganska långsökta. Låt vara att en del utlandssvenskar återvända totalt utblottade. Oberoende av så att säga graden av utblottning torde det väl ej vara förbjudet för de ordinarie socialvårdsmyndigheterna att ge utlandssvensken den minimihjälp han behöver. Motivet att skapa en särskild hjälpform för utlandssvenskarna enbart för att från början ställa dem på samma plattform som en mer eller mindre utblottad hemlandssvensk är sålunda föga bärkraftigt. Därtill kommer att motivet ingalunda får ges en generell innebörd. Det torde vara ett fåtal fall av hemvändande utlandssvenskar, där detta motiv kan anföras i förhållande till hemlandssvenskar, som också behöva hjälp. Som kommittén själv riktigt framhåller, utgöra utlandssvenskarna en mycket heterogen grupp. De allra flesta kunna också klara sig utan att någonsin behöva anlita samhällelig hjälp i speciella former. Ehuru styrelsen sålunda hyser starka betänkligheter mot kommitténs förslag i själva principfrågan och helst hade sett en avveckling av den nu bedrivna särskilda hjälpen för utlandssvenskar, vill styrelsen dock för närvarande icke direkt motsätta sig kommitténs principförslag.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) uttalar i fråga om kommitténs allmänna inställning till utlandssvenskar och flyktingar, att kommittén i vissa

fall synes ställa dessa i en något förmånligare ställning än hjälpbehövande hemmasvenskar. Då detta kan leda till irritation, vill TCO utan att ingå på de konkreta förslagen rent allmänt framhålla, att hjälpåtgärderna i möjligaste mån böra avvägas så att de överensstämma med vad som gäller för motsvarande grupper av hemmasvenskar.

Vad angår förslaget om hjälpverksamhetens avgränsning ur medborgarskapssynpunkt ha *socialstyrelsen* och *utlandssvenskarnas förening* föreslagit en utvidgning därhän, att även i utlandet födda förutvarande svenska medborgare skola komma i åtnjutande av hjälpåtgärderna för utlandssvenskar. Däremot ifrågasätter *överståthållarämbetet* om icke hjälpverksamheten vid utlandssvenskarnas ankomst till riket bör begränsas till sådana med bibehållet svenskt medborgarskap. Enligt ämbetets uppfattning kan det icke vara motiverat, att utländska medborgare, som kanske icke ha annan anknytning till Sverige än att de äro födda här men icke fått svensk uppfostran och ej heller eljest tidigare visat någon samhörighet med Sverige, vid ankomsten hit bli omhändertagna i den form, som föreslagits beträffande flyktingar och utlänningar i allmänhet. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* tillstyrker kommitténs förslag i ifrågavarande del men fäster uppmärksamheten på de svårigheter som kunna uppstå vid samordning av åtgärderna beträffande de förutvarande svenska medborgarna och andra utlänningar.

Överståthållarämbetet anser, att särskilda garantier måste skapas mot missbruk av hjälpverksamheten. Enligt ämbetets mening bör viss minimitid för utlandsvistelse stadgas som förutsättning för ett åtnjutande av de särskilda hjälpformerna för utlandssvenskar.

Den föreslagna organisationen för handhavande av mottagningshjälpen tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet yttranden. Förslaget att samma hjälpformer böra komma till användning för alla utlandssvenskar, vare sig de överlämnats från myndighet i utlandet eller på egen hand återvänt till Sverige, tillstyrkes särskilt av *länsstyrelsen i Malmöhus län*. Länsstyrelsen har den erfarenheten av 1918 års förordning att någon skillnad ej bör göras mellan olika kategorier av utlandssvenskar. Liknande synpunkter ha anförts av *länsstyrelsen i Norrbottens län*. Denna myndighet anser det å andra sidan ägnat att väcka vissa betänkligheter att länsstyrelserna skola lämna mottagningshjälp. Visserligen synes det lämpligt, att själva mottagandet ombesörjes av länsstyrelserna med biträde av polischeferna samt att de lokala polisorganen även anlitas för att lämna tidsbegränsad hjälp. Endast under förutsättning av bistånd från länsarbetsnämnderna kunna länsstyrelserna emellertid vara vuxna att med nuvarande personal handha den övriga hjälpverksamhet, som föreslagits åvila dem.

Kommitténs förslag i organisationsfrågan har kritiserats av *arbetsmarknadsstyrelsen*, som ifrågasätter lämpligheten av att dela upp administrationen av hjälpen på tre olika myndigheter d. v. s. länsstyrelse, arbetsförmedling och kommunala socialvårdsorgan. Styrelsen anför härom följande.

I varje fall synes länsstyrelsernas befattning med de hemvändande utlandssvenskarna, som endast avses bestå i utlämnande av mottagningshjälp samt omedelbart kontaktande av arbetsförmedlingar och kommunala socialvårdsorgan, utan vidare kunna utgå. Principiellt riktigast synes vara att de olika hjälpformerna åläggas de organ, som ha hand om motsvarande hjälp för hemlandssvenskar, d. v. s. i här berörda fall de kommunala socialvårdsorganen samt, vad beträffar arbetsanvisningen, arbetsförmedlingarna. De kommunala socialvårdsorganen skulle sålunda kunna ha hand om både mottagningshjälp och starthjälp. Erfarenhetsskäl tala emellertid för att starthjälp ges i samband med arbetsanvisningen av det arbetsanvisande organet, arbetsförmedlingen, en form som nu under flera år varit för handen vid utplacering av utlänningar i arbete och som visat sig vara ett smidigt förfaringsätt. Styrelsen är beredd låta sin lokala organisation, länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar, påtaga sig denna uppgift. Redan nu ombesörjer ju arbetsförmedlingen huvudparten av arbetsanvisningarna för utlandssvenskar. Vid denna form synes det emellertid styrelsen lämpligast, att även mottagningshjälp åläggas länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar. Dessa olika hjälpformer, mottagningshjälp och starthjälp, äro varandra så närstående, att det icke kan vara rationellt att de handläggas av olika myndigheter. De äro dessutom intimt förknippade med möjligheterna för vederbörande att erhålla arbetsanställning — ju snabbare arbetsanställning desto mindre socialvårdsbehov — att det kan anses särskilt lämpligt att de handläggas av de ordinarie arbetsförmedlingsorganen och deras chefsmyndighet.

Utlandssvenskarnas förening har framhållit de fördelar, som vinnas genom att mottagningshjälp lämnas genom föreningen. Atskilliga utlandssvenskar känna sig efter kanske flera tiotal år i utlandet så främmande för svensk samhällsordning, att de behöva ett mera speciellt mottagande än som i allmänhet torde kunna beredas dem av de i regel arbetstyngda myndigheterna, vilka endast undantagsvis äga närmare kännedom om utlandssvenskarnas problem.

I fråga om utlandssvenskarnas förenings ställning har *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som anser övervägande skäl tala för kommitténs förslag, framhållit, att överflyttningen av föreningens hjälpverksamhet till statliga organ såtillvida kan komma att innebära en nackdel, som ett inordnande av verksamheten i ett statligt system kan inge enskilda den uppfattningen att deras initiativ och offervilja är obehövlige, något som långt ifrån är fallet i kritiska skeden.

I fråga om mottagningshjälpens omfattning har kritik mot kommittéförslaget framförts på några punkter.

Socialstyrelsen föreslår, att länsstyrelse efter utlåtande av läkare medges rätt att utsträcka hjälpen från 90 till 180 dagar. En utvidgning av tidrymden har även förordats av *utlandssvenskarnas förening* samt av *fattigvårdsdirektören i Stockholm*.

Länsstyrelsen i Malmöhus län upplyser, att missbruk av hjälpen enligt 1918 års förordning förekommit, varför det är av vikt att, såsom de sakkunniga föreslagit, länsstyrelserna få möjlighet att pröva huruvida hjälp skall utgå eller ej. Länsstyrelsen anför vidare.

Enligt kommittén skall biståndet genom länsstyrelserna ej förknippas med återbetalningsskyldighet. Denna princip torde vara riktig när det gäller ut-

landssvenskar, som tvingats återvända till hemlandet på grund av krigshändelser eller andra mer eller mindre katastrofartade förhållanden. Under trycket av sådana händelser återvända ofta personer, som sedan mycket länge vistats i utlandet och vars kontakt med hemlandet är mycket liten. Under normala tider däremot utgöres, enligt länsstyrelsens erfarenhet, det hjälpsökande klientelet i allmänhet av personer, som mera tillfälligt vistats i utlandet, exempelvis sjömän och andra ej i utlandet stadigvarande bosatta personer, vilkas blottställda belägenhet ofta mera beror på deras eget förvållande än på deras främlingskap i vederbörande land. För dessa senare fall synes det länsstyrelsen naturligt med en bestämmelse om återbetalningsskyldighet. En sådan skyldighet är också påkallad för att motverka försök till missbruk av hjälperksamheten. På grund härav ifrågasätter länsstyrelsen, om icke återbetalningsskyldighet i princip bör föreligga men med möjlighet till befrielse i ömmande fall.

Arbetsmarknadsstyrelsen har framhållit, att utlandssvenskar endast böra erhålla samma rättigheter som övriga svenskar när det gäller omskolning för partiellt arbetsföra.

Beträffande förslaget att en särskild expedition vid varje länsarbetsnämnd jämte övriga arbetsuppgifter även skall biträda utlandssvenskarna framhåller *flyktingsnämnden*, att det torde räcka med en särskild tjänsteman.

I fråga om rörelselånen tillstyrker *socialstyrelsen* bibehållandet av ett specialorgan för denna verksamhetsgren. Då även utlänningar kunna medgivas rätt att idka handel eller annat näringsyrke, förordar styrelsen, att också förutvarande svenska medborgare få möjlighet erhålla rörelselån.

Arbetsmarknadsstyrelsen ifrågasätter över huvud lämpligheten av hjälperksamhet i denna form. Styrelsen anför härom i huvudsak följande.

Rörelselånen äro den hjälpform, till vilken styrelsen ställer sig mest tveksam, då den mest framhäver den förmånsställning en utlandssvensk erhåller framför en hemlandssvensk. Därest denna hjälpform skall finnas, anser styrelsen, att lånerörelsen bör administreras på annat sätt än som av kommittén föreslagits. Styrelsen kan icke finna det motiverat att den ringa lånerörelse det här gäller skall behöva åläggas en helt ny statlig nämnd, låt vara att för denna nämnd även föreslås en del andra uppgifter. Det måste allvarligt ifrågasättas om icke denna mycket obetydliga uppgift kan åvila ett redan förhandenvarande statligt organ. Arbetsmarknadsstyrelsen är för sin del beredd att åtaga sig denna uppgift. Låneverksamheten bör prövas i nära anslutning till arbetsmarknadssynpunkter. En lånesökande, som kan erhålla sin utkomst på öppna arbetsmarknaden, bör icke komma i åtnjutande av denna extra hjälpform. Den bör få utgå endast i rena undantagsfall och vara väl motiverad ur arbetsmarknadssynpunkt.

Statens flyktingsnämnd, som icke anfört erinringar mot rörelselånen som hjälpform, ifrågasätter på enahanda grunder om icke uppgiften kan åläggas arbetsmarknadsstyrelsen.

Utlandssvenskarnas förening, som beträffande rörelselånen anfört samma synpunkter som de av *socialstyrelsen* framlagda, har i detta sammanhang förordat, att även studiestipendier eller studielån till utlandssvensk ungdom skola kunna beviljas. Även om denna ungdom stundom kan erhålla statsstipendier, äro beloppen enligt föreningens uppfattning i regel alltför låga för att fylla sitt ändamål.

Flyktingsnämnden förklarar sig sakna möjlighet att överblicka de ekonomiska konsekvenserna av den föreslagna avskrivningen av vissa av utlandssvenskarnas förening lämnade lån. *Föreningen* tillstyrker avskrivningsförslaget.

I fråga om hjälpåtgärderna för svenskar i utlandet har *arbetsmarknadsstyrelsen* framhållit, att gåvosändningarna ha sitt upphov och sin orsak i det av kriget förorsakade svåra försörjningsläget i ett flertal länder. Styrelsen fortsätter:

När de främsta motiven för denna verksamhet i takt med en förbättring av försörjningssituationen i världen försvinna, bör man eftersträva att avveckla denna krisföreteelse och noga giva akt på att den icke blir permanent, framförallt som rätt stora svårigheter torde föreligga att på grund av de långa avstånden verkligen kontrollera behovet. Styrelsen anser därför, att det bör allvarligt övervägas att nu slopa denna hjälpform. Skulle det visa sig på några håll fortfarande vara starkt behov av denna hjälp, bör den ännu en tid kunna få fortgå i utlandssvenskarnas förenings regi men med insyn från ett statligt organ. Att pålägga den av kommittén föreslagna nya nämnden denna uppgift synes här lika litet motiverat som i fråga om rörelselånen.

Statskontoret har för sin del intet att erinra mot att utlandssvenskarnas förening även i fortsättningen omhänderhar förmedlingen av gåvopaket m. m. Med hänsyn till det förbättrade försörjningsläget torde enligt statskontorets mening antalet paket kunna minskas. Motsvarande uttalande har även gjorts av *flyktingsnämnden*, som ifrågasätter lämpligheten av att statsanslagen i fortsättningen fördelas av den föreslagna nämnden. En viss statlig kontroll är emellertid motiverad.

Utlandssvenskarnas förening tillstyrker i denna del kommitténs förslag. Beträffande kommitténs uttalande att man i stället för att bevilja understöd på utländsk botten måhända bör föranstalta om vederbörandes mottagande i hemlandet anför föreningen dock följande.

Föreningen vill betona betydelsen av att denna fråga behandlas med största varsamhet, då ifrågavarande understödstagare i regel bott mycket länge i vistelselandet och där ofta finna sig bättre till rätta än i hemlandet, där kanske alla anknytningar förlorats. Kostnaderna för hemresa och underhåll i Sverige uppgå även i många fall till högre belopp än det utsända understödet. En bättre utväg vore måhända, att statsmedel delvis användas för upprättande och drivande av sjuk- och ålderdomshem på vissa platser i utlandet, varigenom de gamla icke behövde flytta från en för dem välkänd och kär omgivning.

Liknande synpunkter ha anförts av *socialstyrelsen*.

Vad angår hjälpverksamheten för rysslandssvenskar har kommitténs förslag om en fixering av hjälpbehovet och en avveckling av den särskilda understödsnämndens verksamhet tillstyrkts av *statskontoret*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *flyktingsnämnden*. *Socialstyrelsen* förordar, att understödsnämndens uppgifter överföras till den föreslagna nämnden för utlandssvenskar och flyktingar samt att direktiven för denna hjälp ändras till överensstämmelse med vad som gäller för övriga utlandssvenskar.

Understödsnämnden för rysslandssvenskar (majoriteten) avstyrker kommitténs förslag. Nämnden framhåller, att om ytterligare månadsunderstödstagare ej skulle få tillkomma samt utgivandet av tillfälliga understöd upphöra, skulle detta innebära, att hjälpbehövande rysslandssvenskar måste hänvisas till fattigvården. Nämnden har vidare anfört bl. a. följande.

En sådan klyvning av rysslandssvenskarna, som drabbar den eller dem, som i det längsta sökt vara verksamma och försörja sig och närstående, måste framstå såsom för rättskänslan stötande och staten ovärdig. Härtill kommer, att rysslandssvenskar, då de uppnå åldern för folkpension, i regel ej förfoga över hopsparade medel, med vilkas avkastning de skulle kunna komplettera de otillräckliga folkpensionerna. Med anledning härav lämnar nämnden folkpensionärer regelbundna månatliga understöd, motsvarande inkomster för vederbörande, som icke inverka på de inkomstprövade pensionsförmånerna. Om kommitténs förslag skulle bifallas, skulle de rysslandssvenskar, som sökt genom arbete försörja sig och vilka först sedan berörda förslag börjat förverkligas uppnå åldern för folkpension, försättas i ett sämre ekonomiskt läge än det, vari de rysslandssvenskar befinna sig, som nu åtnjuta folkpension. Kommitténs förslag innebär standardsänkning och skuldsättning för rysslandssvenskarna utan att tvingande omständigheter därtill föreligga.

Enligt nämndens uppfattning är tiden ännu ej inne för en avveckling av ifrågavarande hjälpverksamhet, varför nämnden med sin ingående personkänedom bör få fortsätta sin verksamhet. *Rysslandssvenskarnas förening* har instämt i nämndens yttrande.

Ledamoten av nämnden, *statskommisarien Johnsson*, var av skiljaktig mening och föreslog, att understödsnämnden och den förordade nämnden för utlandssvenskar och flyktingar få utreda frågan i vilken omfattning månadsunderstöd för framtiden böra utgå. Sedan understödsverksamheten sålunda begränsats och preciserats kan den omhänderhavas av statskontoret.

Departementschefen.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen finns endast en särskild permanent hjälpform för svenskar, som återvända från utlandet, nämligen den av länsstyrelserna administrerade hjälpen åt personer, som i nödställd situation av utländsk myndighet eller svensk myndighet i utlandet avlämnas å svensk gränsort. Denna hjälpform, som synes komma till nämnvärd användning endast inom Malmöhus län, torde i huvudsak tillämpas beträffande efterseglade sjömän, blottställda turister m. fl. kategorier, vilka icke tillhöra den grupp som vanligen avses med benämningen utlandssvenskar. För svenskar som återvända på egen hand — och därmed i regel för den egentliga gruppen utlandssvenskar — finns icke någon permanent hjälpform. Allt sedan 1939 har emellertid en provisorisk, väsentligen av statsmedel bekostad hjälpverksamhet för nämnda grupp bedrivits av utlandssvenskarnas förening.

Denna verksamhet har haft sin grund i de av kriget föranledda förhållandena. När riksdagen 1945 fastställde grunder för verksamheten var läget det, att utlandssvenskar, som genom kriget fått sina existensmöjligheter i utlandet spolieerade, i betydande antal återvände till Sverige. Förhållandena ha

nu ändrats. År 1949 utgick hjälp av statsmedel genom föreningen endast i ett hundratal fall. På grund härav och med hänsyn till att från krigstiden ännu kvarvarande provisoriska hjälpåtgärder av olika slag i den mån så är möjligt böra avvecklas synes det angeläget, att en omprövning av verksamheten nu kommer till stånd.

Det grundläggande spørsmålet är huruvida särskilda hjälpåtgärder för hemvändande utlandssvenskar över huvud taget äro motiverade i framtiden. Uppenbart är att skälen för sådana åtgärder numera äro svagare än under krigstiden och tiden närmast efter krigsslutet. Inordnandet i det svenska samhället av personer, som kanske en lång följd av år vistats utomlands, erbjuder emellertid otvivelaktigt även under mera normala förhållanden många gånger alldeles speciella problem. Om utlandssvenskar ankomma till Sverige i utblottat tillstånd och icke omedelbart omhändertagas av anhöriga eller andra enskilda, måste de genom samhällets organ tillförsäkras hjälp till föda, bostad och kläder. Även om de i gynnsamma fall kunna beredas arbete utan längre uppskov kunna de vara i behov av hjälp för att kunna tillträda anställningen och för sitt uppehälle intill dess att de erhålla avlöning. Omständigheter som sammanhånga med deras egenskap av utlandssvenskar — främst obekantskap med svenska förhållanden — kunna även medföra, att arbetsplaceringen icke rimligen bör forceras. Det kan erbjuda svårigheter att tillgodose härvid uppkommande hjälpbehov inom ramen för den ordinarie socialvården. I den mån fråga är om arbetsföra personer föreligger icke skyldighet för kommunerna att lämna fattigvård. På grund av arbetslöshets- hjälps konstruktion torde denna hjälpform ofta icke erbjuda en lämplig lösning. Sedan länge finnes såsom nämnts möjlighet för hemvändande svenskar att genom länsstyrelserna eller de lokala polismyndigheterna erhålla viss hjälp i dylika fall, men denna möjlighet är enligt bestämmelserna begränsad till fall då vederbörande av myndighet avlämnats å svensk gränssort. Jag delar kommitténs uppfattning att särskilda hjälpmöjligheter böra stå till förfogande icke blott under nämnda förutsättning utan även när vederbörande på egen hand tagit sig till Sverige. Såsom kommittén anfört är det sannolikt, att om sådana hjälpmöjligheter stå till buds behovet av speciella hjälpåtgärder till förmån för utlandssvenskar kommer att minska.

Jag vill understryka den av såväl kommittén som statsutskottet (utl. 1949: 125) uttalade uppfattningen att den särskilda hjälpen endast bör syfta till att reellt sett ge utlandssvensken samma utgångsläge som hemmasvensken. Den bör därför endast omfatta understöd till uppehållet under en kort tid efter ankomsten (mottagningshjälp) samt därutöver visst bistånd i samband med tillträdande av arbetsanställning m. m.

Den särskilda hjälpen bör såsom kommittén föreslagit och i överensstämmelse med nuvarande praxis kunna tillämpas icke blott i fråga om svenska medborgare och deras familjemedlemmar utan även beträffande vissa förutvarande svenska medborgare och deras familjer. Vad de förutvarande svenska medborgarna angår är det svårt att erhålla en tillfredsställande formell av-

gränsning av den kategori, som bör kunna erhålla hjälp i ifrågavarande ordning. Uppenbart är att personer som sakna reell anknytning till Sverige icke böra erhålla tillgång till dessa hjälpmöjligheter blott på den grunden att de en gång haft svenskt medborgarskap. Sådana fall kunna finnas bland såväl i Sverige som i utlandet födda personer. Det synes lämpligast att de organ som handha ifrågavarande hjälpverksamhet få med hänsynstagande till omständigheterna i varje särskilt fall pröva, huruvida hjälp skäligen bör lämnas i denna ordning.

För att en person skall räknas som utlandssvensk bör vidare fordras, att han under en mera avsevärd tid varit bosatt i utlandet. I likhet med kommittén anser jag dock, att någon bestämd minimitid för utlandsvistelse icke bör fastställas.

Kommittén har ansett, att den föreslagna hjälpverksamheten för utlandssvenskar icke lämpligen bör bedrivas av en förening utan av myndigheter. Enligt min mening ha beaktansvärda fördelar vunnits genom att ifrågavarande verksamhet under den tid densamma haft stor omfattning utövats genom utlandssvenskarnas förening. Principiella skäl tala emellertid emot att verksamheten sedan den erhållit mera permanenta former bedrivs genom föreningen. Då tillströmningen av hjälpbehövande utlandssvenskar under nuvarande förhållanden torde bli tämligen liten, ställer det sig sannolikt även fördelaktigare ur kostnadssynpunkt om verksamheten uppdrages åt statliga myndigheter. Jag ansluter mig därför på denna punkt till kommitténs uppfattning, att utlandssvenskarnas förenings i Sverige bedrivna hjälpverksamhet bör avvecklas. Föreningen torde såsom kommittén anfört ändock i framtiden kunna göra en betydande insats som kuratorsorgan. Föreningen bör med hänsyn härtill fortfarande erhålla visst stöd av staten.

I likhet med kommittén finner jag det under dessa förhållanden lämpligt, att samma myndighet omhänderhar mottagandet av alla utlandssvenskar, vare sig de överlämnats från myndigheter i utlandet eller på egen hand återvänt till Sverige. Kommittén har föreslagit, att omhändertagandet av återvändande utlandssvenskar uppdrages åt länsstyrelserna, som för de direkta hjälpåtgärderna skulle träda i förbindelse med arbetsförmedlingen och de kommunala socialvårdsorganen. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt yttrande uttalat, att hjälpverksamheten i möjligaste mån bör koncentreras till en myndighet. Jag ansluter mig till denna uppfattning. Då hjälpåtgärderna för hemvändande utlandssvenskar främst syfta till att inpassa dem på den svenska arbetsmarknaden och då hjälpens omfattning blir beroende av tidpunkten för arbetsanskaffningen, förordar jag, att verksamheten uppdrages åt den offentliga arbetsförmedlingen. Genom sin lokala organisation och sociala erfarenhet synes arbetsförmedlingen väl lämpad härför. Verksamheten bör alltså under arbetsmarknadsstyrelsens ledning bedrivas av länsarbetsnämnderna och de lokala förmedlingsorganen.

Det sagda innebär, att arbetsförmedlingen skall övertaga såväl utlandssvenskarnas förenings i Sverige bedrivna hjälpverksamhet som den under

länsstyrelsernas ledning enligt 1918 års förordning bedrivna verksamheten. Den sistnämnda torde i huvudsak avse personer, som endast mera tillfälligt vistats i utlandet och som alltså icke äro att hänföra till de egentliga utlandssvenskarna. Denna kategori — personer med kortvarig anställning i utlandet, blottställda turister m. fl. — ha hittills i allmänhet genom länsstyrelser och polismyndigheter erhållit medel för resa till hemort eller arbetsplats. Även om det i dessa fall snarare gäller en polisiär fråga än ett arbetsmarknadsproblem, torde det vara mest praktiskt, att arbetsförmedlingsorganen övertaga också denna verksamhetsgren.

Jag förutsätter emellertid, att arbetsförmedlingsorganen vid sitt handhavande av ifrågavarande uppgifter måste samarbeta med länsstyrelserna. Framför allt när det gäller arbetsoförmögna personer torde det i många fall vara nödvändigt, att länsstyrelsen prövar på vilket sätt vederbörande böra omhändertagas.

Jag kan i stort sett ansluta mig till kommitténs förslag rörande mottagningshjälpens närmare utformning. Sådan hjälp synes dock böra i undantagsfall, efter medgivande av arbetsmarknadsstyrelsen, kunna utsträckas till högst 180 dagar efter ankomsten eller den tidsgräns som f. n. gäller i fråga om den av utlandssvenskarnas förening lämnade mottagningshjälpen. Kommitténs förslag att dylik mottagningshjälp skall utgå utan återbetalningsskyldighet har jag ansett mig böra i princip godtaga. Möjlighet bör emellertid även finnas att såsom nu sker lämna personer, som endast tillfälligt vistats i utlandet, medel till resekostnader m. m. såsom förskott med återbetalningsskyldighet.

Arbetsförmedlingsorganen böra icke i sin nu ifrågavarande verksamhet bindas genom detaljerade författningsbestämmelser utan böra ha möjlighet att lämna hjälp i den omfattning och i de former som i varje fall befinnes lämpligast. Vid prövningen bör emellertid det begränsade syftet med denna hjälpverksamhet beaktas. Detta torde leda till tämligen restriktiv användning av hjälpmöjligheterna. Jag förutsätter, att polismyndigheterna vid behov rent tillfälligt ombesörja det första mottagandet intill dess att arbetsförmedlingsorganen kunna övertaga ansvaret.

Kommitténs förslag om starthjälp med återbetalningsskyldighet (bortsett från rese-, flyttnings- och fraktkostnader) föranleder ej erinran från min sida. Partiellt arbetsföra utlandssvenskar böra beredas hjälp enligt samma regler som tillämpas för hemmasvenskar. I fall då bidrag till kostnaderna regelmässigt fordras från kommun bör dock möjlighet till eftergift härifrån finnas när fråga är om utlandssvenskar.

För arbetssökande, som icke kunna erhålla lämplig anställning på öppna arbetsmarknaden, anser jag rörelselånen i vissa fall vara en lämplig hjälpform. Denna verksamhetsgren bör därför bibehållas och bedrivas enligt de av 1949 års riksdag med anledning av propositionen nr 146 godkända grunderna. Möjligheten att erhålla lån bör fortfarande vara förbehållen svenska medborgare. Jag finner det icke nödvändigt, att ansökningar om dylika lån skola prövas av den ifrågasatta nya nämnden. Detta uppdrag bör i stället lämnas arbetsmarknadsstyrelsen.

Av utlandssvenskarnas förening med anlitan­de av statsmedel lämnad hjälp har formellt haft formen av lån. När 1945 års riksdag fastställde grunder för verksamheten avsågs, att Kungl. Maj:t skulle äga att då särskilda skäl därtill förelågo helt eller delvis efterge statens rätt med avseende på sådant lån. Någon avskrivning har ännu icke skett. Kommittén har nu anfört, att det bör övervägas om icke fordringarna beträffande andra lån än rörelselån skulle kunna avskrivas. Huvuddelen av den genom föreningen inom landet utlämnade hjälpen har utgått såsom bidrag till uppehållet och torde knappast av mottagarna ha uppfattats som verkliga lån. Det överensstämmer också med de principer som tillämpats i den statliga flyktingverksamheten att icke kräva återbetalning av dessa belopp. De böra enligt min mening avskrivas utan individuell prövning av betalningsförmågan. Vidare utestå ca 150 000 kronor i lån till inköp av möbler, arbetsredskap m. m. samt ca 250 000 kronor i rörelselån. Samtliga dessa lån ha utlämnats på sådant sätt att deras karaktär av lån tydligt framgår. Krav på amortering ha framställts och återbetalning har i viss utsträckning skett. Lånen till inköp av möbler m. m. motsvara närmast den nu föreslagna starthjälpen. Betalningsskyldigheten i fråga om dessa lån torde icke böra generellt eftergivnas. Kungl. Maj:t bör dock äga att efter individuell prövning avskriva dylika lån. Detsamma bör gälla rörelselånen. Betalningsansvaret beträffande dessa lån bör med hänsyn till länens natur givetvis upprätthållas särskilt strängt.

Förvaltningen av de lån som utestå vid nästa budgetårsskifte bör då överföras från föreningen till arbetsmarknadsstyrelsen.

Livsmedelssändningarna till svenskar i utlandet ha ursprungligen tillkommit med anledning av den livsmedelsbrist, som rått i många länder. I flertalet av verksamheten berörda länder torde försörjningssituationen numera ha lättat i sådan utsträckning, att livsmedelsbrist icke kan anses föreligga. Under sådana förhållanden har i fråga om dessa länder det väsentliga motivet för sändningarna bortfallit. Jag har inhämtat, att sändningarna det oaktat anses tillgodose ett betydande behov genom att förbättra försörjningen för åldringar, sjuka och familjer med barn, vilka på grund av dyrtiden i ifrågasvarande länder leva under mycket knappa förhållanden. Med hänsyn härtill och då livsmedelsbrist fortfarande kan anses råda på vissa håll, anser jag, att verksamheten ännu någon tid bör få fortgå i allt mer begränsad omfattning. Jag är däremot icke beredd att förorda, att livsmedelssändningarna såsom utlandssvenskarnas förening tänkt sig utvecklas till en permanent form för understöd.

Livsmedelssändningarna böra tills vidare fortfarande skötas av utlandssvenskarnas förening. Medel för ändamålet böra ställas till förfogande av Kungl. Maj:t. Något behov av tillsyn å verksamheten genom den av kommittén föreslagna nämnden anser jag icke föreligga.

Till frågan om eventuellt understöd till sjuk- och ålderdomshem i utlandet för svenskar kan jag icke nu taga ställning.

De av kommittén framlagda förslagen beträffande den särskilda hjälpen

åt rysslandssvenskarna har jag, efter samråd med ministern för utrikes ärendena, funnit icke böra föranleda någon åtgärd. Ifrågavarande verksamhet synes på de av understödsnämnden för rysslandssvenskar anförda skälen tills vidare böra fortgå enligt f. n. tillämpade riktlinjer.

Hjälperksamheten för utläningar.

Tidigare och nuvarande verksamhet.

Historik. Till en början torde få lämnas följande kortfattade översikt över huvuddragen av flyktingverksamheten i Sverige sedan år 1939. Nämda år började speciell statlig flyktinghjälp lämnas i större omfattning. Till en början lämnades enligt förslag av ett särskilt organ, nämnden för statens flyktingshjälp, bidrag åt enskilda flyktingkommittéer. År 1940 började vid sidan härav en individuell hjälperksamhet genom statens utrymningskommission. År 1941 uppdrogs handhavandet av den individuella flyktinghjälpen och bidragen till flyktingkommittéerna åt en ny nämnd, statens flyktingsnämnd. Förläggningar för flyktingar upprättades av socialstyrelsen fr. o. m. år 1940. År 1944 övertogs denna verksamhet av statens utlänningskommission. Under krigets slutskede och tiden närmast därefter drevos läger för flyktingar och med dem jämställda kategorier (repatriander, finska evakuerade) i stor omfattning av utlänningskommissionen och civilförsvarsstyrelsen, varjämte genom medicinalstyrelsen särskilda avdelningar anordnades vid sanatorier och andra sjukhus. Sin största omfattning hade flyktingverksamheten år 1945. Därefter har verksamheten stegvis avvecklats. En plan för avvecklingen framlades i propositionen 1947: 270. År 1947 överfördes de då återstående förläggningarna från utlänningskommissionen till arbetsmarknadskommissionen, medicinalstyrelsen och socialstyrelsen. Huvuddelen av statens flyktingsnämnds individuella hjälperksamhet upphörde samma år. Den del av verksamheten som avsåg starthjälp vid tillträdande av arbetsanställning, hjälp till omskolning och hjälp vid arbetslöshet övertogs av arbetsmarknadskommissionen. Med utgången av nämnda år upphörde flyktingsnämnden att lämna understöd motsvarande fattigvård enligt 1 § fattigvårdslagen (obligatorisk fattigvård). Med utgången av budgetåret 1948/49 upphörde nämnden att lämna understöd motsvarande fattigvård enligt 2 § fattigvårdslagen (frivillig fattigvård).

Antalet flyktingar och andra utläningar. Flyktingströmmens utveckling under senare år framgår av följande tabell (s. 24) över antalet utläningar, som sökt komma in i landet utan uppehållstillstånd.

Antalet inresetillstånd med karaktär av invandringstillstånd för bosättning i landet utgjorde år 1947 1 822, år 1948 3 252 och år 1949 2 927. Dessutom beviljades år 1947 15 242, år 1948 17 036 och år 1949 16 962 tillstånd för utläningar, som voro i besittning av återresemöjligheter till hemlandet. I många fall torde beviljade tillstånd icke ha blivit utnyttjade, varför utlänningsstocken icke ökat i den utsträckning, som nu nämnda siffror angiva.

År	Hela antalet (inkl. barn)	D ä r a v		
		icke avvisade	a v v i s a d e	
			enl. beslut av utl. komm. ¹⁾	vid gränsen
1946	2 126	939	304	883
1947	2 552	1 455	112	985
1948	4 460	3 164	268	1 028
1949	2 380	1 095	143	1 142

¹⁾ Avvisningsbeslutet har i flertalet fall icke verkställts.

Vid det andra världskrigets slut i maj 1945 funnos i Sverige 124 000 flyktingar (barn inräknade), varav 62 300 danskar och norrmän. Totalantalet utlänningar i landet var vid denna tidpunkt 195 000. Några månader senare hade antalet flyktingar nedgått till 81 000. Den följande utvecklingen framgår av denna uppställning.

År	Utlänningar i Sverige	Därav flyktingar
1946	116 000	55 000
1947	140 000	55 000
1948	173 000	50 000
1949	167 000	48 000
1950	189 000	48 000

Åtgärder vid flyktingars ankomst. Vid flyktingars ankomst till Sverige omhändertagas de — i den mån de icke omedelbart avvisas — jämlikt utlänningslagen av vederbörande lokala polismyndighet. Enligt medgivande av 1949 års riksdag (prop. nr 146, statsutsk. utl. nr 125, riksdagens skr. nr 222) skola polisens kostnader för inkvartering m. m. av flyktingar bestridas av statsmedel från det under elfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. För mottagande av flyktingar driver arbetsmarknadsstyrelsen särskilda förläggningar. Numera finnas endast två sådana, i Gottröra i Stockholms län och i Landskrona. Flertalet till Sverige illegalt anländande utlänningar överlämnas av den polismyndighet, som omhändertagit vederbörande, till något av dessa läger.

Flykting, som fått uppehållstillstånd, placeras av den offentliga arbetsförmedlingen i arbete och erhåller därvid s. k. starthjälp som lån. Kan arbete icke anskaffas utan omskolning erhåller flykting sådan genom arbetsmarknadsorganen.

Kostnaderna för mottagningslägren bestridas från förslagsanslaget till bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m., under det att medel till starthjälp och omskolning utgå från reservationsanslaget till kostnader för överflyttning av arbetskraft.

Här må anmärkas, att arbetsmarknadsstyrelsen har möjlighet att lämna även vissa legalt inresande utlänningar bidrag till kostnaden för resa till bestämelseorten här i landet m. m. samt att starthjälp lämnas även sådana utlänningar.

Enligt 1 § civilförsvarkungörelsen den 14 september 1944 (nr 646) tillkommer det civilförsvaret att, i den mån Kungl. Maj:t därom särskilt förordnar, vidtaga åtgärder för omhändertagande av en mera omfattande flyktingström. Sådant förordnande har icke gällt sedan år 1944.

Hjälp i övrigt åt flyktingar. Särskild hjälpverksamhet för flyktingar bedrivs fortfarande av statens flyktingsnämnd, arbetsmarknadsstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Statens flyktingsnämnd skall i enlighet med kungörelsen den 30 juni 1947 (nr 550) om statlig och statsunderstödd flyktingshjälp m. m. handha ärenden om bidrag av statsmedel till enskilda sammanslutningar (flyktingskommittéer) samt ärenden angående bistånd i övrigt åt flyktingar (utlänningar), vilka icke ankomma på annan myndighet. Nämndens verksamhet har under de sista åren starkt minskats i omfattning i enlighet med de planer, som framlagts i propositionerna 1947: 270 och 1949: 146. Statsbidrag utgår f. n. icke till någon flyktingskommitté.

De återstående arbetsuppgifterna för nämnden äro följande. Nämnden prövar ansökningar om bidrag till kostnader för resa till hemlandet för flyktingar, som under kriget sökt en tillflyktsort i Sverige och vilka numera önska återvända, samt för resa till andra länder för flyktingar, som visat svårigheter att akklimatisera sig i svenska förhållanden. Vidare lämnar nämnden bidrag motsvarande mödrahjälp till flyktingar. Slutligen betalar nämnden kostnaderna — utöver den enligt gällande vårdtaxa av statsmedel utgående ersättningen — för vård av ett 20-tal flyktingar och ca 200 estlandssvenskar, vilka enligt avtal med vederbörande kommuner inackorderats å olika ålderdomshem.

För nämndens verksamhet innevarande budgetår har beräknats ett belopp å 195 000 kronor, varav till bidrag till resor från Sverige 35 000 kronor, till bidrag motsvarande mödrahjälp 100 000 kronor samt till ersättning utöver vårdtaxans belopp 60 000 kronor. Kostnaderna för nämndens verksamhet bestridas från förslagsanslaget till bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m.

Flyktingsnämnden består av fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. Såsom nämndens kansli fungerar arbetsmarknadsstyrelsens utlänningsbyrå.

Genom arbetsmarknadsstyrelsen lämnas arbetslöshetshjälp åt arbetslösa flyktingar. Åtskilliga personer, som räknas såsom flyktingar, ha erhållit arkivarbete (musikerhjälp). Antalet utlänningar i sådant arbete var den 1 januari 1950 425. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen bemyndigats att utbetala ett antal stipendier till sådana framstående vetenskapsmän bland flyktingarna, vilka sysselsätts med forskningsarbete vid vetenskapliga institutioner. Under innevarande budgetår äger styrelsen bevilja högst 50 stipen-

dier å 575 kronor i månaden. Arbetslösa flyktingar kunna genom länsarbetsnämnderna erhålla kontantunderstöd. Under år 1948 uppgingo kostnaderna härför till 18 640 kronor och under år 1949 till 32 200 kronor. Kostnaderna för arbetslöshetshjälp åt flyktingar bestridas från reservationsanslaget till kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

Här må omnämnas, att till den kollektivt överförda utländska arbetskraften av arbetsmarknadsstyrelsen utbetalas understöd motsvarande mödrahjälp och allmänna barnbidrag från reservationsanslaget till kostnader för överflyttning av arbetskraft.

Särskilda sjukförläggningar för flyktingar drivas av medicinalstyrelsen å ett antal s. k. E-paviljonger vid sanatorier. Flertalet av de flyktingar — huvudsakligen från tyska koncentrationsläger våren och sommaren 1945 överförda utlänningar — som vistas på dessa, ha alltsedan sin ankomst till Sverige varit omhändertagna på förläggningar. Vidare driver styrelsen en konvalescentförläggning i Stråtenbo i Kopparbergs län samt utnyttjar som sådan förläggning det av en förening drivna Vrigstadhemmet i Jönköpings län. Antalet flyktingar, vilkas omvårdnad medicinalstyrelsen övertog den 1 juli 1947, utgjorde 820. Den 1 januari 1950 hade antalet nedgått till 246. Av dessa vistades vid sistnämnda tidpunkt sammanlagt 107 personer å Stråtenboförläggningen och Vrigstadhemmet.

Kostnaderna för den av medicinalstyrelsen bedrivna verksamheten, vilka för innevarande budgetår beräknats till 930 000 kronor, bestridas från förslagsanslaget till bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m.

Vad nu omnämnts utgör i huvudsak det som återstår av den tidigare mycket omfattande statliga hjälpverksamheten för flyktingar. Bl. a. må framhållas, att flykting, som icke längre är kvar på mottagningsläger, vid behov av fattigvård numera har att vända sig till vederbörande fattigvårdsstyrelse.

Om utlänning — dock ej dansk, finsk eller norsk medborgare — erhåller varaktig fattigvård skall fattigvårdsstyrelsen enligt kungörelsen den 27 juni 1947, nr 557, göra anmälan härom till länsstyrelsen. Länsstyrelsen har där-efter att taga under omprövning huruvida framställning om utlänningens hemsändande bör göras hos Kungl. Maj:t. Sådan framställning bör emellertid enligt kungörelsen icke göras om den nödställde länge vistats i landet eller vissa andra humanitära skäl tala emot hemsändningen.

Slutligen må följande nämnas.

1941 års riksdag bemyndigade Kungl. Maj:t att i fall, där så finnes av särskilda omständigheter motiverat, av anslaget till fattigvård i allmänhet tillerkänna kommun gottgörelse för vård, som jämlikt 2 § fattigvårdslagen lämnats åt utländska flyktingar (1941 års statsverksprop., V ht., s. 102, riksdagens skr. nr 5, p. 52; jfr 1950 års statsverksprop., V ht., s. 33). Bemyndigandet synes icke ha utnyttjats.

Jämlikt lag den 17 juni 1938 (nr 322) äger Konungen förordna, att, om viss förmån under förutsättning av ömsesidighet kan tillkomma medborgare

i annat land, nämnda förmån jämväl må tillkomma statslösa personer eller sådana, som icke åtnjuta sitt hemlands beskydd, därest de stadigvarande vistas här i riket. Lagen har emellertid endast tillämpats i fråga om förmånen av fri rättegång samt beträffande viss skyldighet att i rättegång ställa borgen. Den har sålunda icke fått någon betydelse för socialvården.

Kommittéförslaget.

Kommittén framhåller, att utlänningsfrågan i vårt land ur socialvårdssynpunkt kan uppdelas i två skilda, helt olika delproblem. Det ena omfattar de åtgärder, som erfordras i samband med flyktingars och andra utlänningars ankomst till riket. Det andra omfattar hela vår utlänningsstocks status ur socialvårdssynpunkt.

Hjälpbbehov beträffande nyanlända utlänningar.

Flyktingars omhändertagande vid ankomsten. Kommittén erinrar, att enligt utlänningslagen polismyndighet i avbidan på den centrala utlänningsmyndighetens (utlänningskommissionens) beslut skall taga flykting i förvar eller ställa honom under uppsikt. Utlänningskungörelsen föreskriver, att den som tagits i förvar skall intagas i statens fångvårdsanstalt, polisarrest eller härads- eller stadsfängelse. Beträffande flyktings ställande under uppsikt ha däremot några anvisningar ej lämnats. De polisiära bestämmelserna böra enligt kommitténs mening kompletteras med erforderliga socialvårdsföreskrifter.

Kommittén konstaterar, att så länge en flykting icke har uppehållstillstånd de polisiära synpunkterna äro väsentliga. Det bör därför i regel åvila polismyndighet att helt svara för de illegalt anländande flyktingarnas uppehälle — kost, logi, komplettering av klädesutrustning m. m. — så länge flyktingarna äro i avsaknad av uppehållstillstånd. Uppstår behov av vård av dylik flykting på särskild sjukvårdsanstalt, bör ansvarsförbindelse tecknas av vederbörande polismyndighet för en tid av förslagsvis högst 30 dagar. Har flyktingen icke under denna tid erhållit uppehållstillstånd, bör förbindelse kunna tecknas för ytterligare 30 dagar. Föreligger vårdbehov även efter det att uppehållstillstånd erhållits, bör det ankomma på kommunen, där anstalten är belägen, att i fortsättningen lämna ansvarsförbindelse och i vanlig ordning söka ersättning av staten. Annan sjuk- och läkarvård än den nämnda bör även ersättas av polismyndighet, så länge flykting saknar uppehållstillstånd. Kommunerna böra sålunda vara befriade från varje ekonomiskt ansvar i fråga om nyanlända flyktingar, som ännu icke inneha uppehållstillstånd. För samtliga dessa utgifter bör anslag stå till polismyndigheternas förfogande.

Vidare föreslår kommittén, att, om det anses nödvändigt att upprätta mottagningsläger för utlänningar, denna uppgift skall åvila vederbörande länsstyrelse i egenskap av polismyndighet. De av arbetsmarknadsstyrelsen drivna förläggningarna böra övertagas av vederbörande länsstyrelser. Vid mindre tillströmning av flyktingar böra flera länsstyrelser gemensamt kunna

utnyttja ett läger. Kungl. Maj:ts tillstånd skulle erfordras för upprättande av mottagningsläger. Rörande dessa läger anför kommittén ytterligare i huvudsak följande.

Det bör fastslås, att mottagningsläger skola upprättas endast då så bedömes oundgängligen nödvändigt samt att överföring till dylikt bör medgivas polismyndighet endast om det synes mindre lämpligt, att vederbörande kvarstannar på ankomstorten. De frågor, som här skola kontinuerligt bedömas, torde svårligen kunna avgöras av en central myndighet, vare sig denna är den centrala utlänningsmyndigheten eller arbetsmarknadsstyrelsen. Det ligger närmast till hands att uppdraga dessa bedömanden åt länsstyrelserna, icke minst med hänsyn till problemets framträdande polisiära aspekter, vilkas vikt under senare tid alltmera tilltagit. Härigenom vinnas de fördelarna, att en viss central översikt erhålles för varje landsända med ungefär likartade problem i detta avseende, samtidigt som länsstyrelsen genom sina övriga polisiära uppgifter har detaljerad kännedom om de olika lokala polismyndigheter, som aktualisera frågorna. Den kontinuerliga kontakt, som sålunda finnes, bör med fördel kunna ligga till grund för en mera ingående bedömning från länsstyrelsens sida av vederbörande polismyndighets möjlighet att hysa ny-anlända flyktingar. Såsom betalande myndigheter inkopplas länsstyrelserna på frågan i fall, då överföring till läger icke kommer till stånd, utan inkvarteringskostnader uppstå på ankomstorten. Det ligger alltså även från ekonomisk synpunkt en viss konsekvens i att uppdraga lägerverksamheten åt länsstyrelserna. Den kontinuitet, som erhålles genom att även den smärre flyktingtillströmningen administreras av länsstyrelserna, bör skapa förutsättningar för en smidig övergång, om förändringar skulle uppstå, som påkalla tillämpning av civilförsvarskungörelsens bestämmelse att civilförsvaret kan tagas i anspråk vid större flyktingtillströmning.

Den omständigheten, att det blir ett nytt organ, som får hand om lägeradministrationen, torde icke behöva minska förutsättningarna för ett bibehållande av den nuvarande arbetsförmedlingskontakten med klientelet på mottagningslägren, vilken, liksom nu är fallet, vid behov bör upprätthållas genom särskilda arbetsförmedlingskontor på själva lägren. Denna kontakt måste nämligen betraktas som synnerligen viktig, eftersom lägrens möjligheter att bibehålla sin karaktär av genomgångsläger i stort sett bygga på denna.

Kommittén framhåller, att polisens resp. mottagningslägrens ansvar att hysa flyktingar i princip bör upphöra, så snart uppehållstillstånd meddelats. Då flyktingarna ej böra inges några förhoppningar, innan deras ärende avgjorts, är det icke lämpligt att dessförinnan planera för deras fortsatta vistelse. Å andra sidan kan det vara svårt att utan förberedelser ordna deras försörjning. Tiden för omhändertagandet föreslås därför utsträckt till högst 30 dagar efter det att uppehållstillstånd meddelats, beträffande å läger intagna i undantagsfall under något längre tidrymd.

Åtgärder beträffande flyktingar sedan medgivande att kvarstanna i riket erhållits. Så snart uppehållstillstånd meddelats, bör — anför kommittén — polismyndigheten beträffande arbetsföra och partiellt arbetsföra flyktingar taga kontakt med arbetsförmedlingen. Arbetsmarknadsstyrelsens bistånd åt partiellt arbetsföra flyktingar bör bibehållas oförändrat. I samband med den första anställningen böra arbetsmarknadsmyndigheterna — såsom redan nu sker — lämna starthjälp med återbetalningsskyldighet.

Skulle någon arbetssökande icke kunna arbetsplaceras inom den föreskrivna trettiodagarsperioden, bör arbetsförmedlingen i god tid ha undersökt möjligheterna för vederbörande att efter nämnda tid erhålla arbetslöshets hjälp. Finnes möjlighet härtill i den kommun, där flyktingen vistas, bör han sättas i förbindelse med arbetslöshetsnämnden. Om icke, bör det i princip uppdragas åt arbetsmarknadsstyrelsen att ordna så att denna kategori utlänningar får tillträde till statliga beredskapsarbeten eller arkivarbeten. Med hänsyn till att dylika flyktingar — i motsats till de legalt inresande utlänningarna, vilkas skäl i hög grad prövas ur samhällsnyttans synpunkt — kunna anses påtvingade samhället, böra nämligen enligt kommitténs uppfattning de enskilda kommunerna så långt möjligt besparas från att genom speciella åtgärder ansvara för omvårdnaden av dylika flyktingar, som icke själva kunna ordna sin försörjning.

Av samma anledning anser kommittén, att kommunerna böra befrias från ansvaret för vården av flyktingar, som vid ankomsten äro varaktigt arbetsoförmögna. Detta ansvar bör i stället åvila staten. Om sådan flykting intages å kommunalt vårdhem, bör vederbörande kommun erhålla full gottgörelse för de verkliga vårdkostnaderna. Statens uppgifter i detta hänseende böra enligt de sakkunnigas uppfattning anförtros ett särskilt organ, den i det föregående angivna nämnden för utlandssvenskar och flyktingar.

Då vårdbehovet bland de illegalt anländande flyktingarna visat sig vara synnerligen ringa, anses vården vid akuta sjukvårdsfall under nuvarande förhållanden kunna åvila de ordinarie organen. Skulle däremot flyktingströmmen tilltaga eller skifta karaktär och därigenom antalet sjukvårdsfall avsevärt ökas, bör det direkta ansvaret för anstaltsvårdens ordnande för dylika utlänningar, såsom skedde under den stora flyktingtillströmningen 1944—1945, helt övertagas av statsmakterna och bekostas av dessa.

Legalt inresande utlänningar. Hjälpbehovet för legalt inresande utlänningar under den första tidens vistelse i landet har av kommittén bedömts som obetydligt och föreslås tillgodoses enligt de allmänna socialvårdsföreskrifterna. Även för denna kategori utlänningar anses starthjälp i form av lån genom arbetsmarknadsstyrelsen böra ifrågakomma.

Socialvård för i landet bosatta utlänningar.

Kommittén framhåller, att de ännu kvarvarande ca 7 400 av de ursprungligen 31 000 repatriander, vilka genom Röda Kors- och UNRRA-aktionerna år 1945 överförts till Sverige, utgöra den alldeles övervägande delen av de utlänningar, som åtnjuta understöd från den statliga flyktinghjälpen eller kommunala socialvårdsorgan. De egentliga flyktingarnas vårdbehov däremot har varit mycket ringa, sannolikt beroende på att endast fysiskt starka personer kunnat genomföra en flykt.

Kommittén erinrar, att bestämmelserna om obligatorisk fattigvård i 1 § fattigvårdslagen gälla även utlänningar, såväl flyktingar som andra. De lokala fattigvårdsmyndigheterna ha sålunda skyldighet att vid behov lämna bistånd

även åt utläningar, som äro minderåriga eller arbetsoförmögna på grund av sjukdom, ålderdom eller dylikt. I sådana fall utgår viss ersättning av statsmedel till kommunerna enligt fattigvårdslagens bestämmelser. Däremot kunna flyktingar men i regel icke andra utläningar fortfarande erhålla särskild hjälp motsvarande arbetslöshetshjälp och mödrahjälp. Skälen att behandla flyktingar samt på legal väg inkomna utläningar olika i socialvårdshänsende äro emellertid enligt kommitténs mening icke starka. Svårigheterna att definiera flyktningbegreppet göra det hart när omöjligt att åstadkomma en gränsdragning mellan flyktingar och övriga utläningar. Kommittén har därför funnit lämpligt, att den påbörjade avvecklingen av den speciella flyktinghjälpen fullföljes och att flyktingar, som erhållit uppehållstillstånd, likställas med övriga utläningar i fråga om rätten att erhålla hjälp av det allmänna. Den skiljaktiga behandlingen av flyktingar och andra utläningar bör i fortsättningen begränsas till att flyktingar, som falla samhället till last, icke behöva riskera att bli hemsända. Det minimiskydd, som 1 § fattigvårdslagen bereder utläningar, har kommittén emellertid icke ansett vara helt tillräckligt. Kommittén har därför föreslagit, att utläningar skola kunna erhålla arbetslöshetshjälp och mödrahjälp i samma utsträckning som svenska medborgare.

Arbetslöshetshjälp. Kommittén hävdar, att samhällets hjälpåtgärder böra omfatta icke endast den arbetsoförmögnes utan även den oförvällat arbetslöse utläningens minimibehov samt anför vidare:

Även om det bör eftersträvas, att utläningar, som icke längre kunna erhålla sin utkomst här, återvända till sitt hemland eller annat land, måste man räkna med att utblottade, oförvällat arbetslösa utläningar komma att uppträda som hjälpsökande, beroende på att vederbörandes uppehållstillstånd icke utlöpt och utläningen icke frivilligt vill lämna landet, att arbetslösheten bedömes som kortvarig o. s. v. Speciellt om det uppstår en mera utbredd arbetslöshet, som troligen redan i ett begynnande stadium kommer att märkbart drabba den utländska arbetskraften, måste man räkna med att behov av understöd kommer att föreligga i stor omfattning, innan den åtstramning av uppehållstillståndsgivningen, som kan bli följden, återverkat på de enskilda fallen. Men även under mera normala förhållanden torde alltid ett visst behov av dylik arbetslöshetshjälp föreligga. Det synes sålunda nödvändigt, att den reciprocitetlinje, som tidigare följts beträffande arbetslöshetshjälp åt utläningar, icke bibehålles såsom ovillkorlig utan att man av rent praktiskt organisatoriska skäl räknar med att i fortsättningen behöva åtminstone under kortare tid stödja oförvällat arbetslösa utläningar även om ömsesidig överenskommelse med vederbörande land icke föreligger.

Med denna utvidgning av arbetslöshetshjälpen till nya grupper av utläningar synes det icke lämpligt att behålla nuvarande organisatoriska uppläggning för de s. k. flyktingarna och repatrianderna beträffande hjälpens utgivande och låta den utgå genom länsarbetsnämnderna. Denna ordning uppstod genom att länsarbetsnämnderna fungerade som ombud för flyktingsnämnden, på vilken tidigare ankom att utlämna understöd motsvarande arbetslöshetshjälp. I stället bör arbetslöshetshjälpen till utläningar utgå genom de kommunala arbetslöshetsnämnderna, liksom fattigvården till arbetsoförmögna utläningar redan utgår genom de lokala fattigvårdsmyndigheterna. Det kan

nämligen knappast anses tillrådligt att i längden låta arbetsförmedlingsorganen för viss del av sitt klientel i lika hög grad utgöra kontantunderstödsorgan som arbetsanskaffningsinstitution. För de svenska arbetssökande kan detta dessutom förefalla som ett favoriserande av utlänningarna.

Med hänsyn till att utlänningar med arbetsanställning erlägga kommunal-skatt, anser kommittén, att i statsbidragshänseende utlänningar böra jämställas med sådana svenska medborgare, som icke äga hemortsrätt i vistelsekommunen. Kommun, som lämnar utlänning kontant arbetslöshetshjälp, skulle därvid kunna erhålla statsbidrag med 75 % och dessutom på återstoden erhålla årskostnadsbidrag i vanlig ordning, d. v. s. med minst 20 %. Det sammanlagda statsbidraget skulle alltså utgöra minst 80 % av hjälpkostnaderna.

Kommittén har beträffande arkivarbetena föreslagit bl. a., att dessa arbeten skola göras tillgängliga för samtliga utlänningar. Kommittén uttalar, att de till vissa utländska arkivarbetare utgående forskarstipendierna icke böra ha karaktären av arbetslöshetshjälp. Anslag böra i stället beviljas och förordnande meddelas i den ordning, som gäller för vederbörande institution.

Kommittén har även framlagt vissa förslag om vidgad möjlighet till hemsändning av utlänningar, som icke kunna vinna sin försörjning. Härom har kommittén anfört bl. a. följande.

Kommittén anser utsträckandet av rätten till arbetslöshetshjälp till att i princip omfatta samtliga utlänningar med uppehållstillstånd böra förknippas med möjligheter att, oavsett att vederbörandes uppehållstillstånd icke utlöpt, kunna upptaga till prövning frågan om hemsändning av en hjälptagande utlänning på samma sätt som hemsändningsmöjligheterna rörande arbetsoförmögna utlänningar, som falla fattigvården till last, redan prövas genom fattigvårdsmyndigheternas anmälningsskyldighet till länsstyrelse, vilken i sin tur kan underställa Kungl. Maj:t frågan för slutligt avgörande.

Syftet att avlägsna ur landet utlänningar, som erhålla arbetslöshetshjälp, torde även kunna nås genom att möjligheter tillskapas för återkallande av ett redan meddelat uppehållstillstånd.

Mödrahjälp. Även understöd motsvarande mödrahjälp utgår f. n. till flyktingar men, bortsett från den kollektivt överförda arbetskraften, icke till andra utlänningar. Kommittén förordar, att rätt till mödrahjälp tillerkännes i riket mantalsskrivna utländska mödrar på samma villkor som gälla för svenska medborgare. Visserligen kunna utländska barnaföderskor vid behov erhålla visst bistånd i form av obligatorisk fattigvård för sig och sitt barn, men det är av psykologiska skäl lämpligt, att stödet lämnas såsom mödrahjälp. I fråga om kostnaderna för genomförande av förslaget i denna del anför kommittén i huvudsak följande.

Antalet år 1948 födda utländska barn utgjorde något under 2 000. Om man räknar med samma procentsats beviljade mödrahjälpsansökningar av antalet födda barn för utlänningar som för svenskarna — cirka 50 % — och ett genomsnittligt belopp per beviljad ansökan av 225 kronor samt utgår från att födelsefrekvensen bland utlänningar blir densamma under budgetåret 1949/50 som kalenderåret 1948, skulle kostnaderna för mödrahjälp åt utlänningar komma att utgöra 225 000 kronor. Som jämförelse kan nämnas, att flyktingsnämnden för samma tid begärt ett anslag av 100 000 kronor för

dylika ändamål och att arbetsmarknadsstyrelsen räknat med ett behov av 35 000 kronor för den kollektivt överförda arbetskraften. Hur stor summa, som utgår såsom obligatorisk fattigvård av statsmedel till utländska barnaföderskor, torde svårligen kunna uppskattas. Med hänsyn till att den största kategorien utlänningar måste vid behov söka dylikt bistånd denna väg, torde man dock kunna räkna med ett relativt stort belopp. Kommittén anser därför att några ekonomiska hinder icke böra anses föreligga mot att i fråga om mödrahjälp jämställa utlänningar med svenska medborgare.

Återstående speciell flyktinghjälp. Av statens flyktingsnämnds nuvarande arbetsuppgifter skulle vid bifall till kommitténs i det föregående återgivna förslag utgivande av hjälp motsvarande mödrahjälp falla bort. Bidrag till flyktingars resa från Sverige till annat land, vilka bidrag f. n. lämnas endast i undantagsfall och då till flyktingar som icke beräknas kunna bli självförsörjande, böra enligt kommitténs mening tills vidare få beviljas. Prövningen av ansökningar om sådant bidrag bör lämpligen icke överlåtas åt något permanent statligt organ utan ombesörjas av statens nämnd för utlandssvenskar och flyktingar.

Kostnaderna för vård av de å ålderdomshem inackorderade flyktingarna — ävensom motsvarande estlandssvenskar — skola enligt förslaget likaledes bestridas av angivna nämnd. F. n. betalas den del av ersättningen, som faller inom vårdtaxans ram, av vederbörande länsstyrelse, medan flyktingsnämnden betalar återstoden. För att förenkla utbetalningen föreslår kommittén, att nämnden för utlandssvenskar och flyktingar skall bestrida hela vårdkostnaden.

Av arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet skulle vid bifall till kommitténs förslag återstå, förutom starthjälp, omskolningsverksamhet för partiellt arbetsföra utlänningar. Denna hjälpform bör enligt kommitténs uppfattning bibehållas och så långt möjligt anslutas till de allmänna normerna för styrelsens verksamhet på detta område.

Kommittén föreslår, att medicinalstyrelsens flyktingverksamhet, som till största delen kan anses utgöra en rest av det speciella repatriandproblemet, skall fullföljas i stort sett enligt nuvarande riktlinjer. En avveckling bör sålunda eftersträvas främst genom att patienterna utplaceras allt eftersom de tillfriskna men även genom att möjligheterna att föra över klientelet till ordinarie anstalter ständigt prövas. Någon ökning av klientelet genom nyintagning bör icke få äga rum. Konvalescenthemmet i Vrigstad bör omedelbart knytas till statens nämnd för utlandssvenskar och flyktingar. Senare bör även Stråtenboläget överföras till nämnden.

Kommittén har föreslagit, att arbetsmarknadsstyrelsen skall övertaga in- drivningen av de lån, som flyktingsnämnden tidigare beviljat i samband med tillträdande av anställning och vilka sålunda haft karaktären av starthjälp. Kommittén förutsätter, att nämnden dessförinnan medges rätt att avskriva sådana lån där skäl härför föreligga. Nämndens utestående fordringar av detta slag uppgingo den 31 december 1949 till ca 576 000 kronor, fördelade på över 2 600 lånekonton.

Statens nämnd för utlandssvenskar och flyktingar. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, skulle denna nämnd, vilken skulle ersätta statens flyktingsnämnd, få följande arbetsuppgifter förutom de i det föregående behandlade uppgifterna beträffande hjälpverksamheten för utlandssvenskar, nämligen

att lämna bidrag till resor till utlandet för vissa utlänningar (flyktingar);

att svara för de speciella åtgärder, som kunna erfordras för att omhändertaga illegalt anländande flyktingar, som på grund av ålderdom eller kronisk sjukdom äro i behov av vård å anstalt;

att övertaga flyktingsnämndens avtal rörande vårdavgift för de utlänningar — liksom för de talrikare estlandssvenskarna — som ej äro inackorderade enligt vårdtaxan, och för dessa bekosta hela vården, även den del som f. n. ersättes av vederbörande länsstyrelse; samt

att från medicinalstyrelsen övertaga bekostandet av inackorderingsavgifterna för vissa repatriander å konvalescenthemmet i Vrigstad.

Härtill kommer, såsom framgår av det följande, ytterligare en mindre uppgift beträffande estlandssvenskarna.

Kommittén har med sitt förslag om inrättande av ifrågavarande nämnd åsyftat, att all statlig hjälpverksamhet för utlandssvenskar och flyktingar, vilken ej åvilar ordinarie centrala eller lokala organ, skall sammanföras hos ett speciellt organ.

Nämnden för utlandssvenskar och flyktingar skall enligt förslaget bestå av fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter jämte minst lika många suppleanter. En av ledamöterna avses representera utlandssvenska intressen. Nämndens kansli skall icke, såsom fallet är med flyktingsnämndens, vara förlagt till arbetsmarknadsstyrelsen. De rent kamerala och juridiska uppgifterna skulle ombesörjas av statskontoret. För de sociala uppgifterna skulle nämnden ha en sekreterare. Kostnaderna för nämnden ha beräknats till 25 000 kronor under det första budgetåret, varav till avlöningar 17 000 kronor och till omkostnader 8 000 kronor.

Yttranden.

Kommitténs förslag om hjälpverksamhet för utlänningar har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *statskontoret* samt av *länsstyrelserna i Gotlands, Blekinge, Värmlands och Västerbottens län* ävensom av *svenska arbetsgivareföreningen*.

Frågan i vilken utsträckning flyktingar böra omhändertagas i mottagningsläger har i yttrandena bedömts olika.

Socialstyrelsen delar kommitténs uppfattning, att mottagningsläger för nyanlända flyktingar icke skola upprättas annat än då så bedömes oundgängligen nödvändigt. *Överståthållarämbetet* åberopar ett av kriminalpolisintendenten i Stockholm avgivet yttrande, vari bestämt framhålles, att för Stockholms del flyktingarna i allmänhet måste överföras till mottagningsläger med hänsyn till svårigheten att i Stockholm ordna erforderlig kontroll av deras förehavanden.

I några yttranden framhålles, att inkvartering å läger bör vara det regelmässiga. *Arbetsmarknadsstyrelsen*, som finner polisen bäst skickad att svara för det första omhändertagandet, anser sålunda, att polismyndighetens omhändertagande under nuvarande förhållanden bör göras så kortvarigt som möjligt. Styrelsen åberopar, att lägerformen vid större flyktingtillströmning ställer sig billigare än enskild inkvartering. *Statspolisintendenten* anser det önskvärt, att flyktingar som regel överföras till särskilda mottagningsläger. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* ifrågasätter likaledes om icke lägerformen bör vara den normala under tider, då flyktigantalet är större. Icke blott starka polisiära utan även medicinska skäl — åtskilliga flyktingar ha varit behäftade med smittosamma sjukdomar — tala härför.

Ett flertal remissmyndigheter ha avstyrkt kommitténs förslag att mottagningslägren skola upprättas av länsstyrelserna samt att de redan befintliga lägren skola övergå från arbetsmarknadsstyrelsen till vederbörande länsstyrelse. Sålunda anför *flyktingsnämnden* bl. a. följande.

Redan nu råder ett intimt och smidigt samarbete mellan polismyndigheterna och arbetsmarknadsmyndigheterna, varför man icke bör ha orsak att ändra ett förhållande, som icke givit anledning till några erinringar. Arbetsmarknadsstyrelsen kan snabbt inskränka och utvidga dessa mottagningsläger och lägrens antal har av styrelsen efterhand nedbringats. Hänsyn till flyktingarnas språksvårigheter o. dyl. motivera en koncentration av verksamheten till ett fåtal läger, medan ett överlåtande av verksamheten på länsstyrelserna skulle kunna medföra krav på inrättande av läger i flera delar av landet med ty åtföljande stegrade kostnader. Mottagningsläger ha tidigare varit anordnade av socialstyrelsen, utrymningskommissionen, civilförsvarsstyrelsen och utlänningskommissionen. Varje överflyttning av lägerverksamheten har givet vis medfört kostnader och extraarbete. Så måste änyo bli fallet vid en överflyttning till länsstyrelserna av verksamheten. Starka skäl tala för att man låter mottagningslägren kvarstanna under arbetsmarknadsstyrelsen, vilket också är en garanti för att arbetsföra utlänningar, som inkomma till landet och få tillstånd att stanna, snarast möjligt placeras i arbete och bli självförsörjande. Flyktingsnämnden är emellertid angelägen framhålla, att även om lägerverksamheten kvarligger under arbetsmarknadsstyrelsen, böra de polisiära synpunkterna på allt sätt vinna beaktande vid lägeranordningarnas utformning.

Statens utlänningskommission (majoriteteten) yttrar, att den nuvarande ordningen för driften av mottagningslägren fungerat väl, varför det från ekonomiska och andra synpunkter kan ifrågasättas om anledning finnes att nu ändra på det rådande systemet. Liknande synpunkter ha anlagts av *länsstyrelsen i Norrbottens län*. *Arbetsmarknadsstyrelsen* har i och för sig intet att erinra mot att lägerverksamheten överföres till länsstyrelserna men ifrågasätter, huruvida icke både lämplighetsskäl och kostnadshänsyn motivera ett bibehållande av lägren i styrelsens regi. Styrelsen framhåller, att det ur personalkostnadssynpunkt visat sig vara en smidig anordning att samma myndighet, länsarbetsnämnden, svarat för både arbetsförmedlingen — en dylik anses under alla omständigheter böra finnas i lägret — och den övriga förvaltningen. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* förordar ett bibehållande av nuva-

rande system men framhåller, att organisatoriska hinder för en överflyttning av Landskronaförläggningen från arbetsmarknadsstyrelsen till länsstyrelsen icke föreligga.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser, att uppgiften att anordna mottagningsläger bör åvila den centrala utlänningsmyndigheten.

Kommittéförslaget tillstyrkes däremot av *civilförsvarsstyrelsen* och en *minoritet inom statens utlänningskommission* (v. ordf. byråchefen Wiman, ledamöterna Leche och Thulin samt t. f. byråchefen Strange). Ej heller *överståthållarämbetet* har något att erinra mot kommitténs förslag.

Kommitténs förslag att viss maximitid skall föreskrivas för omhändertagande å mottagningsläger har avstyrkts av *arbetsmarknadsstyrelsen*. *Fattigvårdsdirektören i Stockholm* finner den föreslagna tiden för omhändertagande genom polismyndigheterna alltför kort. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anför, att polismyndighet bör kunna utställa ansvarsförbindelse för vård å sjukhus för längre tid än 60 dagar om prövningen av frågan om uppehållstillstånd drar ut över nämnda tid.

Vad kommittén anført i fråga om vård på statens bekostnad av varaktigt arbetsoförmögna flyktingar samt om denna verksamhets handhavande genom den föreslagna nya nämnden för utlandssvenskar och flyktingar tillstyrkes helt av *socialstyrelsen*. Styrelsen understryker betydelsen av att nämnden med hänsyn till platsbristen å ålderdomshem och vårdhem håller nära kontakt med styrelsen samt framhåller, att skäl även tala för särskilda ålderdomshem för detta klientel.

Flyktingsnämnden finner det likaledes riktigt, att kommunerna icke åsamkas kostnader för ifrågavarande vård och förutsätter, att de få fall, som kunna väntas anlända till landet, utan större svårigheter skola kunna beredas plats å kommunala ålderdomshem, om full ersättning för de faktiska vårdkostnaderna lämnas av staten. Enligt *arbetsmarknadsstyrelsens* uppfattning bör ifrågavarande verksamhet åvila socialstyrelsen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser det mera rationellt att bestämma ersättningen för vård å kommunal anstalt efter taxa — som i sådant fall bör upptaga högre ersättningsbelopp än den ordinarie vårdtaxan — enär den »verkliga kostnaden» är svår att fastslå. Länsstyrelsen ifrågasätter om icke högre ersättningstaxa bör tillämpas också vid akuta vårdfall.

Kommitténs förslag att flyktingar och andra utlänningar skola jämställas i socialvårdshänseende har tillstyrkts av *arbetsmarknadsstyrelsen*, som vitsordar svårigheterna att definiera flyktningbegreppet och att åstadkomma en gränsdragning mellan flyktingar och övriga utlänningar. Att dessa båda kategorier blivit föremål för olika hjälpåtgärder från det allmännas sida, varvid flyktingarna varit den gynnade parten, anser styrelsen ha varit en otillfredsställande ordning. Liknande synpunkter ha anförts av *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *svenska landstingsförbundet* samt *flyktingsnämnden*.

Överståthållarämbetet anser däremot, att gränsen mellan flyktingar och övriga utlänningar bör bibehållas. Ämbetet anför i huvudsak följande.

I och med slutförandet av avvecklingen av krigsårens speciella hjälpformer avses flyktingarna i fortsättningen bli hänvisade till samhällets ordinarie socialvård. Häremot kunna ur principiella synpunkter inga invändningar göras. I vad angår vården om flyktingklientelet har kommittén emellertid gått utöver syftet med utredningen. Framförallt gäller detta kommitténs obenägenhet att upprätthålla en gräns mellan flyktingar och utlänningar i allmänhet. Enligt överståthållarämbetets förmenande måste denna skillnad vidmakthållas. I flyktingfallet tala humanitära skäl på ett helt annat sätt för största möjliga bistånd från samhällets sida än i vad det gäller utlänningar i allmänhet. Att likställa en flykting, som tvingats lämna sitt hemland utan egen förskyllan och som anländer hit i utblottat och ofta i såväl fysiskt som psykiskt nödtillstånd, med en utlänning, som exempelvis på grund av här i landet rådande högkonjunktur av privatekonomiska skäl sökt sig hit, kan icke anses riktigt. Den senare har ju dessutom icke berövats möjligheten av sitt hemlands omvårdnad vid inträffat nödläge.

Kommitténs förslag att alla utlänningar skola kunna erhålla arbetslöshetshjälp och mödrahjälp efter i huvudsak samma normer som svenska medborgare, tillstyrkes av *socialstyrelsen*, som uttalar, att samtliga utlänningskategorier såvitt möjligt böra åtnjuta samma socialvårdsförmåner som svenska medborgare samt fortsätter:

Den i tidigare lagstiftning tillämpade ordningen att understödsrätt för en utländsk medborgare göres beroende av en överenskommelse om reciprocitet, bör helt överges. Det är nämligen orimligt, att hjälp till understödsbehövande människor skall förvägras därför att hjälp ej lämnas till svenska medborgare i ett annat land. Man kan säkerligen utgå från att våra medborgare få erforderlig hjälp i främmande land, om det är känt, att Sverige likställer utländska medborgare med svenska, då fråga är om hjälp i Sverige. För de speciella hjälpformerna vid sidan av fattigvården synes en lämplig avgränsning vara, att här mantalsskriven utlänning helt jämställas med svensk medborgare.

Förslaget tillstyrkes vidare av *flyktingsnämnden*, som dock framhåller, att vissa svårigheter kunna uppkomma i samband med överförande av arbetslöshetshjälp till utlänningar från länsarbetsnämnderna till arbetslöshetsnämnderna bl. a. på grund av att de sistnämnda icke äro obligatoriskt förekommande och att arbetslöshetshjälp författningsenligt är förknippad med en del restriktiva och reglerande bestämmelser. Understödsverksamhet kan i en kommun icke igångsättas utan medgivande av arbetsmarknadsstyrelsen och man kan svårligen tänka sig att enbart till följd av förekomsten av några arbetslösa utlänningar i en kommun öppna sådan hjälpverksamhet där. Ett principiellt beslut om meddelande av arbetslöshetshjälp åt utlänningar genom arbetslöshetsnämnderna betyder sålunda icke, att en understödsrätt tillskapas för dem.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen* tillstyrker förslaget.

Landsorganisationen förordar också bifall till kommitténs förslag och understryker, att villkor om reciprocitet för arbetslöshetshjälp åt utlänningar, som bidragit till vår arbetskraftsförsörjning, icke vore rimligt. Staten bör dock enligt landsorganisationens mening bestrida hela kostnaden för arbetslöshetshjälp åt utlänningar.

Fattigvårdsdirektören i Stockholm anser, att förslaget beträffande arbetslöshetshjälpen bör kompletteras med bestämmelser om ersättning av staten för frivillig fattigvård, enär hjälp ofta erfordras vid sidan av beviljad arbetslöshetshjälp. Den föreslagna statsbidragsregeln kan möjligen godtagas under förutsättning att den hjälpsökande avsevärd tid haft förvärvsarbete i Sverige och att hemsändningsmöjligheter finnas.

Utlänningskommissionen (majoriteten) finner det mindre välbetänkt, att inuan ställning tagits till frågan om socialvården åt utlänningar i allmänhet införa arbetslöshetshjälp och mödrahjälp för samtliga härstädes vistande utlänningar. En reservant inom kommissionen, *professor Håstad*, tillstyrker i princip, att utlänningar och flyktingar vid hjälpbehov överföras till den ordinarie socialvården, samt anför:

Det ligger dock i sakens natur att vissa betingelser måste fastställas för genomförandet av likställighet mellan flyktingar eller utlänningar å ena sidan och svenska medborgare å den andra. För att erhålla arbetslöshetshjälp måste det sålunda krävas att vederbörande utlänning under en viss tid varit inlemmad i den svenska arbetsprocessen. Om man funne det ändamålsenligt att lämna arbetslöshetshjälp åt flyktingar, som rimligen inte kunna förpassas ur riket men som arbetat i Sverige viss tid, skulle det vara orättmätigt att vägra sådan hjälp åt utlänningar, som kanske ännu längre tid arbetat här och vilkas arbetskraft vid tiden för deras hitkomst måhända rent av varit eftersökt. Innan statsmakterna binda sig för utfästelser inom olika sociala avsnitt böra möjligheterna till reciproka överenskommelser med andra länder närmare undersökas. Vid de nödvändiga fortsatta övervägandena om den sociala omvårdnaden av utlänningar måste beaktas såväl socialhjälpens eventuella invandringspolitiska konsekvenser som skyldigheten att ta hänsyn till vårt lands moraliska förpliktelser mot den utländska arbetskraft, som medverkat till att hålla produktionen uppe.

En annan reservant inom kommissionen, *professor Holmbäck*, anser ytterligare utredning erforderlig i fråga om arbetslöshetshjälpen men tillstyrker förslaget beträffande mödrahjälpen.

Överståthållarämbetet anser, att förslaget icke bygger på en så allsidig utredning som den avsedda utvidgningen av sociallagstiftningens tillämplighetsområde påkallar. Ämbetet framhåller risken för att ökade sociala föråner få till följd att utlänningar söka sig hit i alltför stor omfattning.

Arbetsnämnden i Stockholms stad hyser stora betänkligheter mot en utsträckning av rätten till arbetslöshetshjälp på grund av den växande ström av legalt inresande utlänningar, som söker sig till Stockholm för att finna arbete.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför, att kommitténs förslag beträffande arbetslöshetshjälpen icke utgör en tillfredsställande lösning, då någon obligatorisk skyldighet att lämna hjälp ej förefinnes för de kommunala arbetslöshetsorganen. Skulle en mera utbredd arbetslöshet uppkomma, vilket utan tvivel i första hand komme att drabba utlänningarna, och skulle kommunerna därvid visa sig obenägna att meddela dessa hjälp, kan ett synnerligen svårt läge uppstå, därest statliga beredskapsarbeten skulle visa sig otillräckliga. En komplettering med särbestämmelser är enligt länsstyrelsens uppfattning erforderlig.

Socialvårdsförbundet avstyrker likaledes kommittéförslaget i denna del. Förbundet anför härom följande.

Vid en eventuell arbetslöshetskris skulle med säkerhet de repatriander, som nu arbeta inom produktionen, först bli arbetslösa. Den hjälpform, som med hänsyn till denna flyktinggrupps fysiska svaghet torde ligga närmast till hands, är kontantbidraget. Då många kommuner i sin hittillsvarande arbetslöshetspolitik ansett kontantbidragsverksamheten olämplig och i stället sökt lösa sina arbetslöshetsproblem genom kommunala hjälparbeten, inackorderingshjälp till deltagare i beredskapskurser, hyreshjälp till icke yrkesvana skogshuggare etc., innebär förslaget, att kommunerna — för att icke gå miste om möjligheterna till ersättning av statsmedel — nödgas upptaga en av dem eljest icke önskad kontantbidragsverksamhet, vilken givetvis i så fall måste omfatta även de svenska arbetslösa. Det synes förbundet principiellt felaktigt, att statsmakterna på detta sätt kunna komma att i betydande omfattning bestämma de kommunala formerna för arbetslöshetens bekämpande. Förbundet anser därför, att en omprövning av kommittéförslaget i vad det avser arbetslöshetshjälp till flyktingar (repatriander) bör företagas.

Flyktingsnämnden och *kriminalpolisintendenten i Stockholm* uttala, att hemsändning bör kunna ske av sådana utlänningar, som ligga samhället till last.

Socialstyrelsen anser, att varje speciell ordning för hemsändning av hjälpbehövande utlänning bör slopas. Styrelsen fortsätter.

I stället bör man införa en anmälningsskyldighet till statens utlänningskommission, så snart hjälp av stadigvarande natur utgår till utlänning. Utlänningskommissionen bör därefter vid prövning av fråga om fortsatt uppehållstillstånd beakta detta förhållande på samma sätt som andra omständigheter berörande utlänningen, exempelvis uppehållstidens längd i Sverige eller släktförbindelser här. Huvudregeln bör därvid vara, att hemsändning uteslutande på grund av hjälpbehov i möjligaste mån bör undvikas. Särskilt vid vikande konjunkturen kan man däremot självfallet förvägra fortsatt uppehållsrätt för utlänning, som kommit hit uteslutande för arbetsanställning och som nu är arbetslös och uppbar understöd.

Landsorganisationen avstyrker förslaget om ökade möjligheter till hemsändning och anser kommitténs syften lika väl kunna nås genom att utlöpt uppehållstillstånd icke förlänges.

I vissa yttranden har anförts, att staten bör bestrida kostnaderna för socialvård åt utlänningar i större utsträckning än kommittén föreslagit. *Fattigvårdsdirektören i Stockholm* framhåller sålunda, att då kommunerna icke ha möjlighet att inverka på den statliga politiken beträffande utlänningarna, kostnaderna för dessa böra helt bäras av staten, möjligen med eftergift under vissa villkor för arbetsföra personer. I fråga om fattigvård enligt 1 § fattigvårdslagen ersätter staten f. n. endast »skälig kostnad», vilken som regel ej på långt när uppgår till den verkliga kostnaden. Staten bör även svara för den faktiska vårdkostnaden för sjukhusvård. *Svenska landskommunernas förbund* anser, att merhjälp motsvarande fattigvård enligt 2 § fattigvårdslagen, som lämnas utlänning, bör bestridas av statsmedel. Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* finner det lämpligt, att möjlighet till sådan hjälp står öppen. *Svenska socialvårdsförbundet*

anser det önskvärt, att nuvarande bestämmelser om ersättning av statsmedel för till utläningar utgiven fattigvård enligt 1 § fattigvårdslagen framdeles tillämpas på ett mera generöst sätt än som hittills skett. Förbundet har vidare anfört, att kommitténs förslag beträffande utlänningsfrågans förhållande till den kommunala socialvården överhuvudtaget kan godtagas endast under förutsättning, att nu rådande förhållanden komma att bestå i huvudsak oförändrade. Därest flyktingströmmen till landet ändrar karaktär, arbetslöshet i betydande omfattning uppstår bland utläningarna eller om andra förhållanden i högre grad förändras, måste frågan om den kommunala socialvårdens skyldigheter omprövas och speciella åtgärder för problemets lösande eventuellt vidtagas. Det är därför angeläget, att man icke nu alltför hårt fastläser verksamheten i vissa bestämda former.

Kommitténs förslag att resebidrag till vissa flyktingar, som önska lämna Sverige, alltjämt bör utgå, tillstyrkes av *flyktingsnämnden*. Nämnden framhåller, att denna hjälpverksamhet visserligen är mycket begränsad men tillsvidare bör bibehållas, enär det kan innebära avsevärd besparing ur svensk synpunkt att bekosta resa ur landet för flyktingar, som äro understödsfall eller kunna befaras falla samhället till last.

Även *arbetsmarknadsstyrelsen* förordar ett bibehållande av denna hjälpform, men då verksamheten beräknas komma att omfatta endast ett fall i veckan bör den enligt styrelsens uppfattning åläggas ett permanent statligt organ. Styrelsen är beredd att åtaga sig uppgiften.

Vad angår medicinalstyrelsens flyktingverksamhet avvisar *medicinalstyrelsen* förslaget att konvalescenthemmet i Vrigstad skall anknytas till den föreslagna nämnden. Även *flyktingsnämnden* har samma uppfattning.

Förslaget att statens flyktingsnämnd skall ombildas till en nämnd för utlandssvenskar och flyktingar har tillstyrkts av *socialstyrelsen*, som funnit kommitténs skäl för bibehållande tillsvidare av ett specialorgan övertygande. *Utlänningskommissionen* anför, att man icke torde kunna utesluta möjligheten av att till Sverige komma nya flyktinggrupper, vilka till sin struktur måhända väsentligt avvika från det flyktingklientel, som under senare tid sökt sig hit. Med hänsyn härtill ifrågasätter kommissionen, hurvida det icke ur beredskapssynpunkt bör anstå med den speciella flyktinghjälpens avveckling tills stabilare förhållanden inträtt i världen. Det torde därför vara nödvändigt, att en särskild nämnd alltjämt finnes för handhavandet av de berörda frågorna.

Flyktingsnämnden finner det icke motiverat att draga nya uppgifter till nämnden, allra minst ärenden rörande utlandssvenskar och estlandssvenskar. Däremot kan det av beredskapshänsyn synas försvarligt att ytterligare någon tid bibehålla den nuvarande flyktingsnämnden.

En avveckling av flyktingsnämnden tillstyrkes av *arbetsmarknadsstyrelsen*, som emellertid icke kan förorda, att den föreslagna nya nämnden inrättas. Uppgifterna för denna synas bli av ringa storleksordning och ej så särprä-

lade, att de icke skulle kunna övertagas av andra organ. Tvärtom anser styrelsen, att dessa uppgifter äro delar av en och samma verksamhet, som nu omhänderhas eller föreslås övertagas av redan inrättade statliga myndigheter.

Att vissa remissmyndigheter avstyrkt den föreslagna nämndens verksamhet beträffande rörelselån, gåvosändningar till svenskar i utlandet, arbetsoförmögna flyktingar m. m. har i det föregående berörts i samband med dessa frågor.

Särskilda framställningar från arbetsmarknadsstyrelsen.

Frågan om arbetslöshetshjälp åt utlänningar har sedermera upptagits av arbetsmarknadsstyrelsen i en särskild framställning (26/10 1949). Styrelsen har härvid till en början erinrat, att enligt 12 § kungörelsen den 27 maj 1949 angående vissa statliga och statsunderstödda åtgärder vid arbetslöshet (nr 278) arbetslöshetshjälp må tillkomma endast den som är svensk medborgare eller tillhör stat, med vilken överenskommelse träffats om ömsesidighet beträffande hjälpåtgärder vid arbetslöshet. Efter särskilt bemyndigande av Kungl. Maj:t äger arbetsmarknadsstyrelsen dock medgiva, att arbetslöshetshjälp må utgivas även till annan utländsk medborgare.

Styrelsen har vidare anfört, att den 1 oktober 1949 sammanlagt 92 420 utlänningar arbetade i Sverige. Av dessa voro ca 42 200 danska, norska, polska, schweiziska och tjeckoslovakiska medborgare, vilka till följd av överenskommelser med resp. länder om ömsesidighet beträffande hjälpåtgärder vid arbetslöshet voro berättigade till arbetslöshetshjälp på samma sätt som svenska medborgare. Antalet arbetande flyktingar var ca 25 000. Dessa kunna erhålla arbetslöshetshjälp genom länsarbetsnämnderna. Frågan om hjälp vid arbetslöshet är sålunda, anför styrelsen, löst för över 70 % av antalet arbetande utlänningar i landet. Av de grupper som återstå utgjorde finnarna över 15 000 och den kollektivt överförda arbetskraften ca 3 200. Enligt styrelsens uppfattning bör den finska arbetskraften i Sverige, som varit landet till stort gagn, ävensom de kollektivt överförda arbetarna, vilka tagits hit på svenska myndigheters initiativ, erhålla samma förmåner i fråga om arbetslöshetshjälp som svenska medborgare. De återstående arbetande utlänningarna, som icke uppgingo till 10 000, ha likaledes tillfört landet värdefull arbetskraft. Billighetsskäl tala därför för att de vid oförvållad arbetslöshet även få åtnjuta de förmåner samhället ger. Möjlighet finnes ju alltid att icke förlänga vederbörandes arbets- och uppehållstillstånd när dessa utgå. Dylika tillstånd ges i allmänhet endast för kortare tidsperioder. Vid en mera omfattande arbetslöshet finns sålunda alltid möjlighet att efter en tid få denna arbetskraft, som i regel har hemlandspass, att återvända till resp. länder.

Styrelsen föreslår sålunda, att samtliga utlänningar i Sverige bli delaktiga av den arbetslöshetshjälp som tillkommer svenska medborgare. I anslutning till vad som stadgats i vissa överenskommelser med andra länder bör dock det villkoret uppställas, att utlänningen under ett år haft stadigvarande an-

ställning i det svenska näringslivet, med rätt för arbetsmarknadsstyrelsen att i särskilda fall medge dispens härifrån. Liksom beträffande svenskar bör arbetslöshetshjäpen utgå genom de kommunala organen.

Styrelsen har vidare föreslagit, att utläningar i fråga om beredskapsarbete jämställas med i vederbörande kommun ej hemortsberättigade svenskar, beträffande vilka arbetslöshetsnämnderna icke behöva erlagga s. k. dagavgift. Styrelsen fortsätter:

Vad beträffar statskommunala beredskapsarbeten kan beviljande av dylika innefatta villkor om sysselsättning jämväl av utläningar. Någon ökning av statsbidraget med hänsyn till sådant villkor synes ej behöva ifrågakomma, då arbetets utförande i och för sig utgör en förmån för kommunen. I fråga om kontantunderstöd synes ett jämställande med övriga i vistelsekommunen ej hemortsberättigade emellertid icke lämpligen kunna ske. 1948 års kommitté för utlandssvenskar och flyktingar har visserligen i sitt betänkande föreslagit en sådan anordning med den motiveringen, att även utläningar med arbetsanställning erlagga kommunalskatt. Då ansökan om arbetslöshetshjälp emellertid skall göras hos arbetslöshetsnämnden i den kommun, där den arbetslöse uppehåller sig, skulle det kunna bli en annan kommun än den, i vilken hjälpsökande utläning erlagt skatt, som skulle bidra till hans arbetslöshetsunderstöd. Kommunerna kunna vidare ej åläggas att anslå medel till understöd åt utländska medborgare lika litet som åt svenskar, och det torde kunna förutsättas, att många, särskilt mindre kommuner ej frivilligt komma att ikläda sig några kostnader av detta slag. Arbetslöshetsnämnderna ha dessutom ej, då det gäller utläningar, samma möjlighet att hänvisa dessa till hemorten som då fråga är om andra i kommunen ej hemortsberättigade hjälpsökande.

Med hänsyn till angivna omständigheter föreslår styrelsen, att kontantunderstöd åt utländska medborgare skola utgå helt av statsmedel.

I fråga om arkivarbetena återoppar arbetsmarknadsstyrelsen en särskild framställning (3/2 1949). I denna anföres, att till arkivarbeten hitintills icke hänvisats andra utläningar än flyktingar och utläningar som av utlänningskommissionen ansetts jämställda med flyktingar. Bland de utläningar som sålunda icke kunnat hänvisas till arkivarbete ha funnits personer med framstående kvalifikationer på olika områden. Styrelsen finner det önskvärt, att dylika personer beredes möjlighet till produktiv sysselsättning i arkivarbete i stället för att behöva ty sig till fattigvården. Enligt styrelsens uppfattning böra alltså även andra utläningar än flyktingar och med dem jämställda kunna hänvisas till arkivarbete.

Sistnämnda framställning har tillstyrkts av *utlänningskommissionen*.

Departementschefen.

Med anledning av kommitténs förslag angående illegalt anländande flyktingars omhändertagande vid ankomsten till Sverige vill jag till en början anföra, att organisationen för nämnda ändamål tills vidare icke bör i detalj fastläsas. Vilket förfaringsätt som är lämpligast vid omhändertagandet beror på storleken av flyktingtillströmningen samt på en rad andra omständigheter, som icke kunna i förväg bedömas med någon säkerhet. Det bör liksom hittills

ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser i ämnet som i varje särskilt läge påfordras. Vad jag i det följande anför tar sikte på en flyktingtillströmning av samma storleksordning som de senaste årens.

Jämlikt gällande utlänningslagstiftning åligger det vederbörande lokala polismyndighet att omhändertaga illegalt anländande utlänningar. Enligt kommitténs förslag skola flyktingarna som regel stanna kvar under den lokala polismyndighetens tillsyn och endast om så av någon anledning oundgängligen erfordras omhändertagas i läger. F. n. överföras flyktingarna däremot i de flesta fall till något av arbetsmarknadsstyrelsens mottagningsläger. Vägande skäl tala såsom framhållits i flera remissyttranden för att detta förfaringsätt bibehållas. Om det i särskilda fall finnes lämpligare att flyktingar stanna kvar å ankomstorten, bör emellertid något hinder härför icke möta. Enligt förslaget skola mottagningsläger upprättas och drivas av länsstyrelserna. Den nuvarande organisationen har emellertid fungerat väl. Arbetsmarknadsstyrelsen bör därför enligt min mening tills vidare fortfarande driva de två nu befintliga lägren i Landskrona och Gottröra i den mån icke en minskning av flyktingtillströmningen eller andra skäl föranleda ändrat ställningstagande. Vilken myndighet som skall driva eventuellt erforderliga nya läger bör avgöras med hänsynstagande till förhållandena när behovet föreligger.

Enligt kommitténs förslag skall staten svara för kostnaderna för flyktingarnas uppehälle m. m. under tiden intill dess att frågan om uppehållstillstånd avgjorts. Jag har icke något att erinra mot denna princip, vilken överensstämmer med vad som f. n. tillämpas. Det kan anmärkas, att f. n. eftersträvas en så snabb handläggning av frågor om uppehållstillstånd för flyktingar att avgörande skall ha träffats inom någon dag efter ankomsten. Sedan 1949 års riksdag lämnat utan erinran ett därom i propositionen nr 146 framlagt förslag, ha polismyndigheterna erhållit medgivande att bestrida kostnader för flyktingars inkvartering m. m. från det under elfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. Under tid då flyktingar vistas på läger svarar lägermyndigheten för samtliga kostnader. Viss ersättning har sålunda bl. a. lämnats för vård å allmän sjukvårdsinrättning (enligt fattigvårdstaxan) samt för epidemivård. Någon ändring härutinnan bör icke äga rum f. n.

Enligt min mening är det icke lämpligt att införa en bestämd tidsgräns för det första omhändertagandet å läger. Det bör få bedömas med hänsyn till omständigheterna, huruvida arbetsföra flyktingar böra gå kvar på lägret i avbidan på arbetsplacering eller om de böra erhålla arbetslöshetshjälp. Om så finnes lämpligt, böra de sålunda kunna placeras i beredskapsarbete. I undantagsfall kan det också tänkas vara lämpligt att tillerkänna flykting kontantunderstöd. Under vissa förhållanden kan det emellertid också vara ändamålsenligt att flyktingar från mottagningsläger utplaceras i mindre grupper å t. ex. pensionat för att underlätta utplaceringen i arbete. Även ett sådant förfarande bör kunna komma till användning. Detta innebär, att enligt min mening någon ändring icke bör vidtagas i det förfarande som nu tillämpas beträffande

arbetsföra flyktingar. Partiellt arbetsföra flyktingar kunna nu genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg erhålla omskolning. Detta bör vara fallet även i framtiden. Kommitténs förslag beträffande varaktigt arbetsoförmögna flyktingar synes mig välgrundat. I den mån sådana flyktingar anlända i framtiden — under de senaste åren har detta knappast varit fallet — synes det rimligt att staten åtminstone tills vidare tar på sig det ekonomiska ansvaret för deras vård. Utplaceringen av ifrågavarande fall bör handhas av socialstyrelsen.

Jag har icke något att erinra mot förslagen om starthjälp åt flyktingar eller om vård av akuta sjukvårdsfall. Såsom kommittén anfört och såsom understrukits i vissa yttranden bör man räkna med att, därest antalet sjukvårdsfall skulle mera avsevärt ökas, staten bör — såsom skedde under den stora flyktingtillströmningen under kriget och omedelbart därefter — övertaga ansvaret för sjukhusvården åt flyktingar.

Ehuru jag sålunda icke vill förorda den av kommittén föreslagna tidsbegränsningen för omhändertagande å mottagningsläger eller i därmed jämförlik ordning, vill jag understryka, att jag delar kommitténs uppfattning att flyktingar som erhållit uppehållstillstånd så snabbt omständigheterna medgiva böra placeras ut i arbete eller omhändertagas av de vanliga socialvårdsorganen.

Vad härefter angår frågan om sociala förmåner åt här i landet bosatta utlänningar har kommittén föreslagit, att flyktingar och andra utlänningar i princip böra behandlas på samma sätt. F. n. intaga flyktingar i detta avseende en gynnad ställning i förhållande till andra kategorier utlänningar i det att de ha möjlighet att i särskild ordning — genom flyktingsnämnden resp. länsarbetsnämnderna — erhålla mödrahjälp och arbetslöshetshjälp. Det måste i praktiken bli allt svårare att avgöra vilka utlänningar som skola räknas som flyktingar. Motiven för att behandla flyktingarna efter andra regler än övriga utlänningar måste också försvagas allt eftersom flyktingarna inordnas i det svenska samhället. En fortsatt avveckling av särbestämmelserna rörande flyktingar bör sålunda eftersträvas.

Kommittén har föreslagit, att i fråga om arbetslöshetshjälp och mödrahjälp utjämningen mellan flyktingar och andra utlänningar bör ske på det sättet, att tillgång till dessa hjälpformer öppnas även för andra utlänningar än flyktingar. Innan jag går närmare in på detta förslag, torde jag få nämna följande rörande utlänningars ställning i socialvårdshänseende. Vissa hjälpformer äro förbehållna svenska medborgare, varvid som regel gäller en s. k. reciprocitetsklausul d. v. s. föreskrift om att utlänning kan erhålla tillgång till ifrågavarande hjälpform under förutsättning att svenskar i utlänningens hemland erhålla motsvarande förmån. Detta gäller beträffande bl. a. folkpensioner, särskilda barnbidrag, moderskapspenning, mödrahjälp och bidragsförskott. Även i fråga om arbetslöshetshjälp gäller en motsvarande bestämmelse. I 1949 års hjälpkungörelse (nr 278) har emellertid därjämte införts en bestämmelse om att Kungl. Maj:t äger medge att arbetslöshetshjälp må utges även till medborgare i land med vilket ömsesidighetsavtal icke slutits. I andra hänseenden äro utlänningar

likställda med svenska medborgare. Sålunda äga utlänningar tillträde till sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring och försäkring för olycksfall i arbete i stort sett i samma utsträckning som svenskar. Utlänningar äro också likställda med svenskar när det gäller obligatorisk fattigvård med den skillnaden, att utlänning, som erhåller fattigvård, i undantagsfall kan bli hemsänd till sitt eget land. Vidare ha utlänningar samma tillgång som svenskar till sjukhusvård och vissa familjesociala åtgärder, t. ex. fria resor för barn och husmödrar.

Beträffande arbetslöshetshjälp och mödrahjälp föreligga särskilda förhållanden såtillvida, att dessa hjälpformer redan gjorts tillgängliga för betydande utlänningsgrupper. Såsom framgår av de av arbetsmarknadsstyrelsen lämnade uppgifterna kunna enligt f. n. tillämpade regler ca 67 000 av de ca 92 000 i landet arbetande utlänningarna erhålla arbetslöshetshjälp. Understöd motsvarande mödrahjälp enligt för svenska medborgare gällande regler utgives som nämnts till flyktingar. I fråga om behovet av hjälp i samband med barnsbörd bör vidare beaktas, att i dylika fall fattigvård ofta lämnats till utländska kvinnor. Med hänsyn till dessa särskilda förhållanden har jag kommit till den uppfattningen, att frågan om utsträckande av arbetslöshetshjälp och mödrahjälp bör lösas fristående utan samband med den allmänna omprövning av spörsmålet om utlänningars sociala förmåner, som jag förordar vid anmälan denna dag av den av internationella arbetsorganisationen år 1949 reviderade konventionen angående migrerande arbetare.

Jag delar den av kommittén uttalade uppfattningen, att det i en arbetslöshetssituation av rent praktiska skäl åtminstone under en första tid icke är möjligt att underlåta att lämna arbetslöshetshjälp åt friställda utländska arbetare. Enligt min mening är det även rimligt, att sådan hjälp lämnas den utländska arbetskraften, som under de senaste åren väsentligt bidragit till att lösa våra arbetskraftsproblem. Jag tillstyrker alltså förslaget att utlänningar skola kunna erhålla arbetslöshetshjälp. Enligt min mening är det vidare uppenbart, att samhällelig hjälp måste lämnas även utländska barnaföderskor. Det innebär då endast en administrativ förenkling om denna hjälp lämnas enligt samma regler som gälla för svenska medborgare. Även beträffande mödrahjälp tillstyrker jag sålunda kommitténs förslag. Härav föranledd ändring i förordningen om mödrahjälp torde böra underställas riksdagen i särskild proposition.

Arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit den begränsningen av möjligheten att erhålla arbetslöshetshjälp, att utlänning skall ha haft stadigvarande antällning i det svenska näringslivet under minst ett år därest styrelsen ej medger undantag. Denna inskränkning kan jag godtaga. Dispens torde bl. a. få ges när fråga är om flyktingar. Arbetslöshetshjälp bör såväl i fråga om svenskar som utlänningar utgå genom arbetslöshetsnämnderna. Av de skäl arbetsmarknadsstyrelsen åberopat torde kostnaderna för kontantunderstöd åt utlänningar böra helt bestridas av staten.

Även arkivarbetena böra i princip kunna anlitas för utlänningar, som icke äro flyktingar.

Kommittén har anfört, att utsträckandet av rätten att erhålla arbetslöshets-

hjälp bör förknippas med vidgade möjligheter till hemsändning av hjälpsökande utlänningar. Under hänvisning till vad arbetsmarknadsstyrelsen anfört i denna fråga i samband med sitt förslag och till att frågan torde bli behandlad vid den nyssnämnda översynen av utlänningars sociala förmåner, anser jag det icke påkallat att den nu upptages till prövning.

Vid bifall till det av mig förordade förslaget beträffande mödrahjälpen skulle av statens flyktingsnämnds nuvarande arbetsuppgifter endast återstå prövningen av ansökningar om bidrag till flyktingars resor från Sverige samt handläggningen av ärenden rörande de estlandssvenskar och flyktingar, vilka enligt avtal med olika kommuner inackorderats på kommunernas ålderdomshem. Enligt kommitténs förslag skulle tillkomma ytterligare några mindre uppgifter. Ifrågavarande arbetsuppgifter torde icke vara av sådan omfattning att de motivera ett bibehållande av flyktingsnämnden. Samtliga uppgifter äro också av sådan art, att de utan olägenhet kunna uppdragas åt permanenta myndigheter. Det synes ej heller nödvändigt att nämnden består av beredskapsskäl, då ett motsvarande organ snabbt torde kunna inrättas om behov därav i framtiden skulle uppstå. Med anledning härav synes flyktingsnämnden böra upphöra med utgången av innevarande budgetår. Samtidigt bör flyktinghjälpskungörelsen den 30 juni 1947 (nr 550) upphävas.

Såsom kommittén föreslagit böra förenämnda resebidrag till flyktingar, som icke beräknas kunna bli självförsörjande, fortfarande kunna utgå. Prövningen av sådana ansökningar bör uppdragas åt arbetsmarknadsstyrelsen.

Staten synes även i framtiden böra svara för kostnaderna för vård av de äldre, som genom flyktingsnämndens försorg enligt avtal med vederbörande kommuner inackorderats på ålderdomshem. Ansvaret för denna del av flyktingsnämndens verksamhet bör övertagas av socialstyrelsen.

I enlighet med kommitténs förslag bör indrivningen av flyktingsnämndens utestående lån—möjligen med undantag av studielånen—överföras till arbetsmarknadsstyrelsen. Dessförinnan bör, såsom kommittén föreslagit, den avskrivning som finnes påkallad få företagas.

Medicinalstyrelsens flyktingverksamhet torde i annat sammanhang komma att upptagas till behandling av chefen för inrikesdepartementet.

Hjälpverksamheten för estlandssvenskarna.

Hittillsvarande verksamhet.

I september 1940 tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté, benämnd kommittén för rågösvenskarna, för att stödja från Rågö i Estland ankommande personer av svensk härkomst. Kommitténs uppdrag utvidgades sedermera till att avse estlandssvenskar i allmänhet. Namnet ändrades på grund härav år 1944 till kommittén för estlandssvenskarna. Kommittén organiserade bl. a. transporter av estlandssvenskar till Sverige. Sammanlagt ha ca 7 600 estlandssvenskar omhändertagits av kommittén. Med undantag av ett ringa antal ha dessa numera blivit svenska medborgare.

Kommittén har lämnat anläggande estlandssvenskar understöd dels i form av kontanta lån och bidrag och dels in natura i form av kläder, bohagsutrustning m. m. Huvuddelen av den lämnade hjälpen har ansetts icke böra återkrävas. Återbetalning har dock krävts av viss i samband med tillträdande av arbetsanställning lämnad hjälp (kontantlån samt lån i form av möbler och annat bohag) samt av studielån. Enligt av kommittén lämnad uppgift hade den 1 februari 1950 icke slutbetalats 118 kontantlån å sammanlagt ca 22 800 kronor, 235 bohagsutrustningslån om tillhoppa ca 52 500 kronor samt 47 studielån på ca 92 000 kronor. Genom kommitténs försorg har ett antal estlandssvenska åldringar, f. n. ca 200, utackorderats på skilda ålderdomshem. Såsom förut omnämnts erhålla vederbörande kommuner genom flyktingsnämnden ersättning för skillnaden mellan i annan ordning utgående ersättning samt den överenskomna avgiften för vården. Kommittén har vidare tagit initiativ till ett särskilt ålderdomshem med f. n. 40 estlandssvenskar, vilket togs i bruk 1946. För hemmets drift har bildats stiftelsen Kustbohemmet.

I samråd med nämnda kommitté bildades 1940 Rågöstiftelsen med ändamål att genom inköp av fast egendom eller anskaffande av arrenden o. d. underlätta bildandet av egna jordbrukar- och fiskarhem för estlandssvenskarna. Ett insamlat belopp å 100 000 kronor utgjorde stiftelsens grundkapital. Sedermera har ytterligare ett insamlat belopp å 49 000 kronor ställts till stiftelsens förfogande. Stiftelsen har 1944 och 1945 beviljats lån av statsmedel om tillhoppa 1 000 000 kronor, varav 400 000 kronor dock icke behövt tagas i anspråk. För nämnda medel har stiftelsen inköpt ett 50-tal fiskarlägenheter, av vilka hittills ett 30-tal förvärvats av estlandssvenskar. Till inköp av fiskebåtar, motorer och fiskredskap har lån beviljats i ca 120 fall; vid årsskiftet 1949—1950 voro 40 sådana lån icke helt återbetalda. Slutligen har till 19 personer utlämnats lån för inköp av jordbruksinventarier, varav 11 lån allttjämt utestå.

Av Rågöstiftelsens statslån återstodo den 1 januari 1950 ca 226 000 kronor att inbetala till statsverket.

För underlättande av estlandssvenskarnas kolonisation å egna jordbruksfastigheter ställdes 1945 och 1946 till dåvarande egnahemsstyrelsens förfogande tillhoppa 945 000 kronor att av styrelsen utlämnas som särskilda lån till estlandssvenskar utöver i vanlig ordning beviljade egnahemslån. Jordbrukskolonisationen, som tog sin början våren 1945, har skett i samarbete mellan Rågöstiftelsen och vederbörande egnahemsnämnd.

Kommittéförslaget.

1948 års kommitté för utlandssvenskar och flyktingar räknade med att kommitténs för estlandssvenskarna egentliga verksamhet i stort sett skulle vara slutförd med utgången av år 1949. I betänkandet ifrågasattes, att kommitténs för estlandssvenskarna återstående lån skulle överföras till arbetsmarknadsstyrelsen samt att statens nämnd för utlandssvenskar och flyktingar i sinom tid skulle övertaga de av Rågöstiftelsen lämnade lånen.

Yttranden.

Kommittén för estlandssvenskarna har tillstyrkt de framlagda förslagen. *Flyktingsnämnden* har föreslagit, att indrivningen av de av Rågöstiftelsen lämnade lånen övertages av statskontoret. *Arbetsmarknadsstyrelsen* har förklarat sig beredd övertaga uppgiften attindriva ej blott startlånen utan även de av Rågöstiftelsen utlämnade lånen till fiskredskap m. m.

Fattigvårdsdirektören i Stockholm har anfört följande.

Det kan ifrågasättas, om ej den föreslagna statens nämnd för utlandssvenskar och flyktingar även sedan de åldriga estlandssvenskar, som nu efter tillmötesgående från och frivilligt åtagande av kommunerna vårdas på dessas ålderdomshem, blivit svenska medborgare, bör helt svara för de kommunens kostnader, som ej täckas av folkpensionen, och därutöver även äga skyldighet att vid förekommande behov ordna placering på annat ålderdomshem, därest kommunens vårdmöjligheter erfordras för de egna samhällsmedlemmarna inom kommunen.

Överståthållarämbetet anser däremot, att staten icke har anledning svara för sådana kostnader, som i fråga om övriga svenska medborgare kommunerna ha att bestrida.

Departementschefen.

Avsikten var tidigare, att kommitténs för estlandssvenskarna verksamhet skulle upphöra med utgången av år 1949. För att kommittén med utnyttjande av sin personkänedom skall kunna fullfölja indrivningen av utestående lån har dess uppdrag förlängts att gälla även första halvåret 1950. Jag har icke för avsikt att föreslå någon ytterligare förlängning av uppdraget. Indrivningen av de lån, som fortfarande återstå ogulda när kommitténs verksamhet upphör, bör övertagas av arbetsmarknadsstyrelsen eller, i fråga om studielånen, eventuellt av annat organ. I samband med att kommittén upphör, böra avskrivningar få verkställas i den mån detta befinnes erforderligt.

Jag anser mig ännu icke kunna taga ställning till vid vilken tidpunkt avvecklingen av de av Rågöstiftelsen av statsmedel utlämnade lånen bör överföras till statlig myndighet. En undersökning pågår f. n. inom stiftelsen rörande formerna för dess fortsatta verksamhet. I den mån så befinnes lämpligt böra stiftelsens administrationskostnader få bestridas av statsmedel även under nästa budgetår.

Såsom tidigare nämnts ha ett antal estlandssvenska åldringar, f. n. ca 200 personer, ursprungligen genom kommittén för estlandssvenskarna efter avtal med olika kommuner inackorderats å ålderdomshem, varvid kommittén åtagit sig att ersätta kommunerna den kostnad för vården, som icke täckts genom ersättning av statsmedel enligt fattigvårdslagens bestämmelser. Ansvar för ifrågavarande åldringar har sedermera överförts till statens flyktingsnämnd. Flertalet av åldringarna ha numera erhållit svenskt medborgarskap. Kommunerna tillgodogöra sig enligt vanliga regler huvuddelen av utgående folkpension såsom ersättning för vården. I den mån den ersättning som kommun sålunda erhåller icke täcker vårdkostnaderna, har det ansetts rimligt, att

staten ersätter skillnaden trots att åldringarna erhållit svenskt medborgarskap. Kungl. Maj:t har den 16 december 1949 lämnat flyktingsnämnden bemyndigande i enlighet härmed för tiden intill innevarande budgetårs utgång. Med hänsyn till de omständigheter under vilka ifrågavarande åldringar utplacerats bör enligt min mening samma förfarande tillämpas även i framtiden. Ersättningarna böra utgå genom socialstyrelsen, som vid ingången av nästa budgetår bör övertaga flyktingsnämndens ansvar i denna del.

I anslutning till det förfarande som sålunda tillämpats beträffande nämnda åldringar har stiftelsen Kustbohemmet erhållit särskilt bidrag av statsmedel motsvarande skillnaden mellan stiftelsens inkomster och självkostnaden för driften av stiftelsens ålderdomshem för estlandssvenskar. I den mån sådant bidrag erfordras i framtiden för ålderdomshemmets uppehållande, bör socialstyrelsen äga utge detsamma.

Anslagsberäkningar.

Till Bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar har för innevarande budgetår anvisats ett förslagsanslag av 450 000 kronor.

Under förutsättning att den av *utlandssvenskarnas förening* hittills bedrivna hjälpverksamheten kommer att fortgå även nästa budgetår under i huvudsak oförändrade former, har föreningen (skr. 4/10 1949) anhållit om statsbidrag för budgetåret 1950/51 med 436 000 kronor.

Beträffande hjälpverksamheten inom Sverige anför föreningen bl. a. följande.

Under budgetåret 1948/49 ha sammanlagt 132 personer i behov av hjälp återvänt till Sverige. Tendensen har för varje kvartal varit sjunkande, dock med undantag för 1948 års sista kvartal. Erfarenhetsmässigt har emellertid årets sista kvartal städse utvisat viss ökning. De återvändande kommo från så vitt skilda länder som Finland, Frankrike, Israel, Jugoslavien, Kina, Tjeckoslovakiet, Tyskland och Ungern. För budgetåret 1950/51 beräknar föreningen, under förutsättning att de politiska förhållandena i världen icke förvärras, att ca 25 personer per kvartal återvända, d. v. s. under hela budgetåret 100 personer. Kostnaderna för varje person uppgingo under budgetåret 1948/49 genomsnittligt till mellan 900 och 1 000 kronor. Då emellertid mottagningshjälpen numera blott utgår i högst 180 dagar, kunna dessa siffror något reduceras. På grund av de fasta kostnaderna för varje person kan beloppet dock icke sättas lägre än 800 kronor. Med denna beräkningsgrund skulle alltså för budgetåret 1950/51 erfordras 80 000 kronor för denna hjälpverksamhet inom landet.

Till rörelselån samt stipendieverksamhet för underlättande av utlandssvensk ungdoms utbildning i Sverige beräknar föreningen sammanlagt 90 000 kronor.

Vad gäller hjälpverksamheten utom Sverige framhåller föreningen, att livsmedelsläget under år 1949 förbättrats i åtskilliga länder, medan däremot det ekonomiska läget undergått en avsevärd försämring. Föreningen anför härom vidare i huvudsak följande.

Svenska präster i utlandsförsamlingarna samt andra omdömesgilla utlandssvenskar ha betygat de ofta avsevärda svårigheter med vilka svenskarna

för närvarande livsmedelsmässigt ha att kämpa i vissa länder. För Englands och Skottlands vidkommande har härvid pekats på den under sommaren 1949 betydligt försvårade livsmedelssituationen samt för Italien, Polen, Tjeckoslovakiet, Tyskland och Österrike på de allmänna svårigheter, varmed dessa länder alltjämt kämpa; för Tysklands del har härjämte understrukits att arbetslösheten där alltmer ökar. Även i Frankrike är situationen långt ifrån ljus, fastän antalet behövande väsentligt nedgått.

För budgetåret 1949/50 räknade föreningen ursprungligen med ett sammanlagt behov av omkring 14 800 paket men har i senare beräkningar stannat vid siffran 11 760. På grund av det minskade statsanslaget kan dock icke ens sistnämnda antal utsändas, ehuru paketens innehåll avsevärt förenklasts och förminskats. För budgetåret 1950/51 beräknar föreningen, att antalet paket behöver uppgå till sammanlagt 9 000, fördelade med i genomsnitt ett paket per kvartal till nedanstående antal personer.

L a n d	Antal paket per kvartal
England med Skottland.....	125
Frankrike.....	125
Italien.....	70
Polen.....	15
Tjeckoslovakiet.....	30
Tyskland.....	1 600
Österrike.....	300
<hr style="border-top: 1px solid black;"/>	
Summa paket per kvartal 2 265	

Utöver dessa sändningar till individuella mottagare måste emellertid även de svenska sjuk- och ålderdomshemmen i utlandet få vissa livsmedelssändningar från Sverige för de å hemmen intagna.

Med en beräknad genomsnittskostnad per paket av 25 kronor skulle här för erfordras 225 000 kronor vartill måste läggas kostnader för sändningarna till sjuk- och ålderdomshemmen. Föreningen beräknar emellertid att kunna ytterligare minska innehållet i paketen till vissa länder, varigenom kostnaderna kunna nedgå till 200 000 kronor, d. v. s. till samma belopp som anvisats för innevarande budgetår. Då paketen numera huvudsakligen utdelas till ekonomiskt sämre lottade, bör det dock betonas, att några större belopp icke kunna påräknas inflyta genom inbetalningar från enskilda paketmottagare.

Till bestridande av administrationskostnaderna för den av föreningen med statsmedel bedrivna hjälpverksamheten hemställs om bidrag med 36 000 kronor.

Slutligen har föreningen anhållit, att i bidrag till dess ordinarie verksamhet måtte anvisas samma belopp som beviljats sedan budgetåret 1943/44 eller 30 000 kronor.

Statskontoret har uttalat, att statsbidraget till föreningen torde kunna begränsas till att uteslutande avse administrationskostnaderna.

Till Bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m. har för innevarande budgetår anvisats ett förslagsanslag av 1 550 000 kronor.

Arbetsmarknadsstyrelsen har (skr. 24/8 1949) upplyst, att antalet av styrelsen under budgetåret 1948/49 i mottagningsläger omhändertagna utlännningar utgjorde 1 838 samt att utgifterna härför uppgingo till 618 000 kronor, inne-

bärande en kostnad av 336 kronor för varje mottagen person. Styrelsen har vidare anfört, att det icke är möjligt att närmare uppskatta antalet flyktingar under nästa budgetår och den genomsnittliga tid som åtgår innan de hunnit placeras i arbete. Styrelsen anser, att man i avsaknad av andra hållpunkter än siffrorna för budgetåret 1948/49 bör räkna med 2 000 flyktingar och en genomsnittlig kostnad per flykting av 336 kronor, vilket innebär en total kostnad av 672 000 kronor.

Statens flyktingsnämnd beräknar (skr. 6/10 1949) medelsbehovet för flyktingars resor ur landet under nästa budgetår till 35 000 kronor. Kostnaderna för bidrag till flyktingar motsvarande mödrahjälp för svenska medborgare uppskattar nämnden till 110 000 kronor.

Nämnden upplyser vidare, att under nästa budgetår skall erläggas ersättning för vård under kalenderåret 1949 av de i det föregående omnämnda på skilda ålderdomshem utackorderade estlandssvenskarna m. fl. Kostnaderna härför beräknas till 50 000 kronor.

Därest nämnden under nästa budgetår kommer att fortsätta sin nuvarande verksamhet, har medelsbehovet för denna alltså beräknats till (35 000 + 110 000 + 50 000) 195 000 kronor.

Departementschefen.

Jag behandlar till en början kostnaderna för hjälpverksamheten till förmån för utlandssvenskar.

I det föregående har jag föreslagit, att den särskilda hjälpverksamheten för till Sverige från utlandet återkomna svenskar i huvudsak skall överflyttas på den offentliga arbetsförmedlingen. Utlandssvenskarnas förening avses emellertid alltjämt komma att utöva viss kuratorsverksamhet inom Sverige samt dessutom ombesörja paketsändningar till svenskar i utlandet. Det synes lämpligt att för ifrågavarande ändamål anvisas två särskilda förslagsanslag. Av dessa bör det ena ställas till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande för bestridande av kostnaderna för mottagningshjälp, starthjälp och rörelselån. Anslaget bör uppföras under rubriken Understöd åt utlandssvenskar m. m. Det andra anslaget bör erhålla rubriken Bidrag till utlandssvenskarnas förening. Från detta anslag böra bestridas kostnaderna för livsmedelssändningar till svenskar i utlandet samt bidrag till föreningens administration.

Utlandssvenskarnas förening har beräknat kostnaderna för omhändertagande av utlandssvenskar i Sverige — vilka kostnader synas avse i stort sett mottagningshjälp och starthjälp enligt av mig använd terminologi — till ca 80 000 kronor under nästa budgetår. Detta belopp torde böra godtagas. Till rörelselån och studielån har föreningen beräknat 90 000 kronor. Såsom framgår av vad jag tidigare anfört kan jag icke tillstyrka, att medel i detta sammanhang beräknas till de föreslagna studielånen. Utöver här nämnda hjälperformer skall enligt mitt förslag på arbetsförmedlingen ankomma att handha den hjälpverksamhet för från utländsk ort överlämnade nödställda svenska medborgare, som hittills utövats av länsstyrelserna. Kostnaderna för sistnämnda hjälpverksamhet, vilka icke torde uppgå till större belopp, bestridas

f. n. från förslagsanslaget till Fattigvård och barnavård enligt den nordiska fattigvårdskonventionen m. m. Dessa kostnader böra under nästa budgetår bestridas från anslaget till Understöd åt utlandssvenskar m. m. Jag förordar, att nämnda anslag uppföres med ett belopp av 175 000 kronor.

Av vad jag i det föregående anfört framgår, att livsmedelssändningarna till svenskar i utlandet enligt min mening i viss utsträckning tills vidare böra fortgå. Jag förordar, att för nästa budgetår till dylika sändningar beräknas ett belopp av 150 000 kronor, vilket innebär en minskning med 50 000 kronor i förhållande till det för innevarande budgetår beräknade beloppet.

För utlandssvenskarnas förenings ordinarie verksamhet har fr. o. m. budgetåret 1943/44 beräknats ett statsbidrag å 30 000 kronor. Samma belopp synes böra beräknas för nästa budgetår.

För de administrationskostnader, som belöpa å livsmedelssändningarna, bör föreningen erhålla full ersättning av statsmedel. Härjümte kan behov av särskilt bidrag till kuratorsverksamhet för utlandssvenskar, som återkommit till Sverige, visa sig föreligga under nästa budgetår. Det må sålunda nämnas, att föreningen f. n. enligt vad jag inhämtat har två personer anställda särskilt för sådana uppgifter, varav den ene är placerad i Stockholm och den andre i Malmö. Denna fråga torde få prövas av Kungl. Maj:t. Jag förordar, att för samtliga med hjälpverksamheten sammanhängande administrationskostnader beräknas ett belopp av 25 000 kronor.

Till bidrag till utlandssvenskarnas förening torde alltså böra anvisas (150 000 + 30 000 + 25 000) 205 000 kronor.

Härefter torde jag få övergå till kostnaderna för hjälp åt flyktingar och andra utlänningar.

Kostnaderna för på arbetsmarknadsstyrelsen ankommande åtgärder för omhändertagande av illegalt anländande flyktingar ha av styrelsen uppskattats till 672 000 kronor, vilket belopp synes böra godtagas. Medelsbehovet för flyktingars resa ur landet, vilken verksamhet föreslås överflyttad till arbetsmarknadsstyrelsen, har flyktingsnämnden beräknat till samma belopp som för innevarande budgetår eller 35 000 kronor. Ej heller mot denna beräkning har jag något att erinra.

Kostnader för starthjälp och omskolning böra liksom f. n. bestridas från reservationsanslaget till Kostnader för överflyttning av arbetskraft. Arbetslöshetshjälp åt utlänningar bör fortfarande belasta reservationsanslaget till Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.

Kostnaderna för vård av sådana arbetsoförmögna utlänningar och estlandssvenskar med svenskt medborgarskap, för vilka staten enligt vad jag i det föregående förordat bör bestrida hela vårdkostnaden, torde böra utgå från förslagsanslaget till Fattigvård i allmänhet. Från detta anslag bör också eventuellt erforderligt särskilt statsbidrag till stiftelsen Kustbohemmet utgå. Någon uppräknig av anslaget bör ej äga rum med hänsyn till ifrågakvarande kostnader.

Mödrahjälp åt utlänningar bör belasta förslagsanslaget till Mödrahjälp. Ej heller detta anslag bör uppräknas av denna anledning.

För medicinalstyrelsens hjälpverksamhet bland utlänningar torde hemställan om anvisande av medel under elfte huvudtiteln komma att i annat sammanhang föreläggas riksdagen.

Särskild medelsanvisning erfordras däremot för förenämnda på arbetsmarknadsstyrelsen ankommande kostnader om (672 000 + 35 000) 707 000 kronor.

Det hittillsvarande anslaget till Bidrag till flyktingars uppehälle, yrkesutbildning m. m. torde med hänsyn till sin användning böra erhålla ändrad benämning och rubriceras Understöd åt flyktingar m. m. Från detta anslag torde även få bestridas det bidrag till Rågöstiftelsens administration, som kan visa sig erforderligt, ävensom de särskilda kostnader i övrigt för flyktingar som kunna anses ofrånkomliga men för vilka särskilda medel ej beräknats. Anslaget synes med hänsyn till de osäkra beräkningsgrunderna böra uppföras med ett till 750 000 kronor avrundat belopp.

I samband härmed torde jag få anmäla följande. Under krigsåren disponerades bl. a. den Uppsala universitet tillhöriga Sättra brunn som läger för danska flyktingar. Genom brand, som vållats av en av flyktingarna, förstördes den 30 december 1944 en av brunnens byggnader, värderad till 20 000 kronor. I brandförsäkring utbetalades endast 14 400 kronor, varför brunnens styrelse anhållit att av statsmedel utfå ersättning med 5 600 kronor. Denna framställning har tillstyrkts av statens utlänningskommission. Därest riksdagen icke har något att erinra häremot, torde anslaget till Understöd åt flyktingar m. m. få tagas i anspråk för utbetalande av nämnda ersättning.

Hemställan.

Under hänvisning till vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) godkänna de grunder för hjälpverksamheten för utlandsvenskar och utlänningar, som av mig angivits;
- b) för budgetåret 1950/51 under femte huvudtiteln anvisa
 - dels till *Understöd åt utlandssvenskar m. m.* ett förslagsanslag av 175 000 kronor;
 - dels till *Bidrag till utlandssvenskarnas förening* ett förslagsanslag av 205 000 kronor;
 - dels ock till *Understöd åt flyktingar m. m.* ett förslagsanslag av 750 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ralph Sterner.